

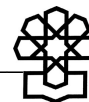
دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در حوزه فرهنگ، طی سه دهه گذشته

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده	۱
۱	مقدمه	۱
۲	مفاهیم و کلیات	۲
۲	۱. مفهوم کارآمدی	۲
۳	۲. فرهنگ و ابعاد آن	۳
۳	۳. شاخص‌های فرهنگی	۳
۴	۴. منابع استخراج شاخص‌های فرهنگی	۴
۴	۵. مشکلات و موانع اندازه‌گیری و ارزیابی عملکرد در بخش فرهنگ	۴
۴	مسائل پیش‌رو	۴
۴	۱. تحولات جمعیت	۴
۵	۲. مدل جدید حکومت	۵
۸	الف) دستاوردهای حوزه حکومتی	۸
۸	۱. مجلس خبرگان رهبری	۸
۱۰	۲. شورای نگهبان	۱۰
۱۱	۳. مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۱
۱۳	۴. شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳
۱۵	ب) دستاوردهای حوزه فرهنگ عمومی و تبلیغی دینی	۱۵
۱۶	۱. سیاست‌های حوزه فرهنگ عمومی و تبلیغی - دینی	۱۶
۱۶	۲. دستاوردهای کمی بخش فرهنگی (تبلیغی دینی)	۱۶
۳	۳. تصویری از بخش دین و تبلیغات اسلامی در برنامه چهارم توسعه و عملکرد دولت در این	۳
۱۶	بخش	۱۶

۴.	برنامه‌های فرهنگی (تبلیغی دینی) در قانون برنامه اول، دوم، سوم و چهارم توسعه.....	۲۲
۵.	سخن آخر.....	۲۷
ج)	دستاوردهای حوزه هنر.....	۲۸
۱.	تغییر در عناصر مهم مضمونی در هنر پس از انقلاب اسلامی.....	۲۹
۲.	شکل‌گیری مجدد شکل‌ها و قالب‌های سنتی هنر این مرزوبوم.....	۲۹
۳.	شکستن الگوهای هنری غیربومی و توجه به عموم.....	۲۹
۴.	شکل‌گیری نوعی هنر ملی متعالی.....	۲۹
۵.	نتایج حاصل از انقلاب اسلامی در حوزه قانون‌گذاری برای هنر.....	۳۰
د)	دستاوردهای حوزه رسانه‌ها.....	۳۲
۱.	سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.....	۳۲
۲.	عرصه مطبوعات.....	۳۴
۳.	عرصه خبرگزاری‌ها.....	۳۸
هـ)	دستاوردهای عرصه گردشگری.....	۴۰
و)	دستاوردهای حوزه جوانان.....	۴۲
۱.	تقنینی.....	۴۲
۲.	بخش اجرایی.....	۴۶
ز)	دستاوردهای حوزه زنان و خانواده.....	۴۹
۱.	زنان در حوزه قانون‌گذاری.....	۵۰
۲.	زنان در عرصه‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی.....	۵۱
۳.	زنان در عرصه اقتصاد.....	۵۵
۴.	زنان در عرصه سیاسی.....	۵۹
	جمع‌بندی.....	۶۱
	منابع و مأخذ.....	۶۴

دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در حوزه فرهنگ، طی سه دهه گذشته

چکیده

رویکرد فرهنگی انقلاب اسلامی، بیش از آنکه به تغییر ساختار عینی و شکلی در سرزمین ایران منجر شود، ذهن و محتوای فرهنگ این مرز و بوم را منقلب کرد. انقلاب اسلامی بنا به ذات خویش فرهنگ کشور را جان و روح دوباره‌ای بخشید. به همین دلیل و بنا به خواست و اراده ملت و سیاست‌گذاران، تغییر و تحولات گسترده‌ای در سی سال پس از انقلاب ایجاد شده است، که در بخش‌ها و حوزه‌های مختلف فرهنگی، اعم از فعالیت‌های دینی - تبلیغی، فرهنگ عمومی، هنر، رسانه‌ها، جوانان، زنان و خانواده، و مانند آن و در کنار آنها در بخش حکومت‌داری می‌توان تحولات و تغییرات را دید. این تغییرات و دستاوردها که در ابعاد مختلف شکلی و محتوایی دیده می‌شود، نشان از حرکتی جدی و هدفمند در جهت پایداری و پویندگی این انقلاب است. از این‌رو راه درازی تا رسیدن به وضعیت مطلوب که آرزوی دیرینه مردم این سرزمین است در پیش خواهد بود.

مقدمه

سه دهه از انقلاب شکوهمند مردم ایران می‌گذرد. دهه و سده نه تنها در ادبیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ما، بلکه در تمامی دنیا از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. دهه‌ها و سده‌ها می‌توانند به مثابه نمادی از تلاش‌ها، موفقیت‌ها و ناکامی‌ها در تاریخ ثبت شوند. استواری بر معیارهای علمی و منطقی، زمینه‌ساز دستیابی کشورها به توسعه پایدار است و بازبینی رویکردها و مسیرهای طی شده در دوره‌های مختلف می‌تواند نقشی مؤثر در اصلاح و بهبود روش‌ها داشته و چراغی فرا راه آینده باشد.

برای ارزیابی هر نظام سیاسی رجوع به دستاوردهای آن امری اجتناب‌ناپذیر است، چراکه دستاوردهای هر حکومتی آینه عملکرد آن قلمداد می‌شود و سهم شایان توجهی در اثبات کارآمدی یا عدم کارآمدی آن دارد. نظام اسلامی ایران نیز به‌عنوان یک حاکمیت سیاسی از این قاعده مستثنا نیست. در سه دهه گذشته، جمهوری اسلامی ایران سه برنامه توسعه را پشت سر گذاشته و یک سال به پایان چهارمین برنامه مانده است و هم‌اکنون مراحل تدوین برنامه پنجم را می‌گذرانیم. اجرای برنامه‌های توسعه، به‌عنوان عاملی داخلی از یک‌سو و تحولات جهانی از ابعاد مختلف - اقتصادی،

سیاسی، اجتماعی و فرهنگی - جهانی به‌عنوان عاملی بیرونی، از سوی دیگر، تأثیر چشمگیری بر تحولات بخش‌های عمده اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بر جای گذاشته است. در تحلیل و برآورد دستاوردهای انقلاب اسلامی باید دو اصل مهم را به‌عنوان شاخص و میزان ارزیابی در نظر گرفت تا تحلیل‌ها با واقع‌بینی و انصاف همراه شود. این شاخص‌ها که در سنجش دستاوردهای انقلاب اسلامی نقش شایان توجهی ایفا می‌کنند، عبارت‌اند از:

۱. شرایطی که در آن دستاوردهای انقلاب اسلامی به‌وقوع پیوسته است،

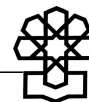
۲. توان و قدرت بالفعلی که نظام اسلامی در آن شرایط داشته است.

هرچند سی سال برای ارزیابی عملکرد یک نظام نوظهور سیاسی، زمان بسیار کوتاهی است، مع‌ذک می‌توان با کنکاش راه طی شده و لحاظ کردن شرایط و توان نظام، گریزی به توفیقات و عدم توفیقات آن زد و دستاوردهای آن را مورد مذاقه و مطالعه قرار داد.

مفاهیم و کلیات

۱. مفهوم کارآمدی

واژه کارآمدی دارای تعاریف متعددی است. یکی از عمده‌ترین این تعاریف، کارآمدی را «موفقیت در راه تحقق اهداف با توجه به امکانات و موانع» می‌داند. از این‌رو، کارآمدی هر سیستمی براساس سه شاخص اهداف، امکانات و موانع آن، مشخص می‌شود. هر قدر سیستمی با توجه به سه شاخصه مذکور در تحقق اهدافش موفق باشد، به همان مقدار کارآمد است. باید توجه داشت که کارآمدی یک سیستم پویا، در حالت‌ها و شرایط گوناگون، متفاوت است. برای مثال یک نظام سیاسی، امری زمانمند و دارای مراحل است و در زمان‌های مختلف می‌تواند از امکانات، موانع و اهداف متفاوت برخوردار باشد. از این‌رو کارآمدی نظام سیاسی را باید در شرایط و مراحل گوناگون (جایگزینی، استقرار، تثبیت اولیه، گذار و ثبات) به‌طور جداگانه بررسی و ارزیابی کرد. در واقع «کارآمدی کل» برابر با برآیند کارآمدی‌های مراحل گوناگون است. لذا از کارآمدی یا ناکارآمدی یک یا برخی از اجزا در یک سیستم مرکب و پیچیده، نمی‌توان کارآمدی یا ناکارآمدی آن سیستم را نتیجه گرفت. کارآمدی در کل سیستم‌های مرکب برابر است با حاصل جمع کارآمدی اجزا. بنابراین اگرچه در یک سیستم پیچیده، بروز عیب و نقص، محتمل و طبیعی به‌نظر می‌رسد، ولی روند کلی و برآیند مجموعه عملکردها و تلاش‌های صورت گرفته، تعیین‌کننده میزان کارآمدی آن است.

۲. فرهنگ و ابعاد آن

در مورد فرهنگ تا بیش از پانصد تعریف ارائه شده است. این تعاریف از ابعاد و جوانب مختلف قابل طبقه‌بندی است همچون^۱:

- ارزشی، دانشی،

- هنری، عرفانی، علمی و تکنولوژیک،

- فکری، ارزشی، هنجاری.

علی‌رغم گستردگی تعاریف مربوط به فرهنگ، وجوه مشترک فیما بین این تعاریف را می‌توان به شرح ذیل تعیین کرد:

- فرهنگ تمامی ابعاد زندگی اعم از فردی، اجتماعی و نیز مادی و معنوی انسان را دربرمی‌گیرد.

- فرهنگ امری اکتسابی، قابل انتقال و آموختنی است.

- فرهنگ در جامعه عهده‌دار قوام، همگرایی و یگانگی اجتماعی است.

- فرهنگ امری پویا و در حال تحول و دگرگونی است.

اجزا و عناصر فرهنگ بسیار گسترده است و عمدتاً شامل باورها، ارزش‌ها، رفتارها، رویه‌ها، اندیشه‌ها، نگرش‌ها، ایدئولوژی‌ها، عادت‌ها، سنت‌ها، ادبیات، هنر، عقاید، زبان، احساسات ملی، ایده‌ها، آرمان‌ها، افکار، آداب و قوانین است.

۳. شاخص‌های فرهنگی

شاخص‌ها به منزله معیارهایی هستند که به وسیله آنها می‌توان کمیت و کیفیت یا ثبوت یک موضوع را اندازه‌گیری کرد. از آنجاکه بررسی و تجزیه و تحلیل موضوعات نیازمند اطلاعات مناسب است، شاخص‌ها اولین مجموعه اطلاعات پیرامون یک موضوع را به دست می‌دهد و در واقع اولین پل ارتباطی کارشناسی با موضوع مورد نظر است. تأثیر گسترده شاخص‌ها در شناخت موضوعات و به تبع آن در ارزیابی عملکرد و برنامه‌ریزی فعالیت‌های فرهنگی، ضرورت اهتمام و دقت کافی در تعیین شاخص‌ها را روشن می‌سازد. شاخص‌های فرهنگی در جهت شناخت موقعیت کنونی و ارزیابی عملکرد گذشته فعالیت سازمان‌های فرهنگی، سنجش موقعیت برنامه‌های فرهنگی در سطوح مختلف و همچنین تعیین وضعیت مطلوب آنها در آینده کاربرد فراوان دارد.

۱. گزارش نهایی طرح پژوهشی تحلیل روش‌ها و شاخص‌های ارزیابی فرهنگ، هیئت نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۷.

۴. منابع استخراج شاخص‌های فرهنگی

برای تدوین شاخص‌های فرهنگی منابع مختلفی وجود دارد، منابع ذیل می‌تواند در تدوین شاخص‌ها از جمله شاخص‌های فرهنگی بسیار مؤثر باشد:

- قانون اساسی،

- قوانین و مصوبات مجلس شورای اسلامی،

- برنامه‌های اول، دوم، سوم، چهارم توسعه،

- قوانین بودجه سنواتی (شاخص مالی)،

- شاخص‌های جمعیتی.

۵. مشکلات و موانع اندازه‌گیری و ارزیابی عملکرد در بخش فرهنگ

فرهنگ و امور فرهنگی دارای زمینه گسترده و پیچیده‌ای است که این پیچیدگی و عدم تمایز مرزهای امور فرهنگی با سایر بخش‌ها، از جمله مسائلی است که ارزیابی فعالیت‌های فرهنگی را دشوار می‌کند. شاخص‌های بخش فرهنگ نیز به دلیل ارتباط گسترده این بخش با سایر بخش‌ها از تنوع بسیاری برخوردار است و ارزیابی هر فعالیت فرهنگی با توجه به هدف آن، نوع خاصی از این شاخص‌ها را طلب می‌کند. مهمترین مشکلات در این زمینه عبارتند از:

- فقدان داده‌های کامل و کافی،

- فقدان چارچوبی واحد برای تعیین قلمرو فرهنگ و امور فرهنگی،

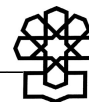
- دشواری و در مواردی غیرممکن بودن ارزیابی عملکرد ابعاد کیفی فرهنگ.

مسائل پیش‌رو

۱. تحولات جمعیت

رشد انفجار آمیز جمعیت کشور یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی نظام اسلامی بود که با طرح و اتخاذ سیاست تحدید موالید براساس برنامه اول توسعه - که درست پس از اتمام جنگ تحمیلی و در فضا و شرایط اقتصادی نامطلوبی شکل گرفت و علی‌رغم مخالفت‌هایی که با آن شد - به‌عنوان گامی شجاعانه در جهت تخفیف و التیام یکی از مهم‌ترین چالش‌های فرایند توسعه کشور، با اتخاذ مجموعه‌ای از سازوکارها و راهکارهای اجرایی، زمینه را برای تعدیل نرخ رشد طبیعی جمعیت مهیا کرد.

این سیاست در برنامه‌های دوم و سوم و چهارم نیز تداوم یافت و به‌دلیل طراحی دقیق و درست

خطوط سیاسی و اجرای به نسبت کارآمد این سیاست از یک سو و شرایط خاص اقتصادی این دوره کشور از سوی دیگر، به نتایجی روشن در زمینه کاهش نرخ رشد طبیعی جمعیت دست یافت که نه فقط برای تصمیم‌گیران، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزی داخل کشور غیرمنتظره بود، بلکه تعجب بسیاری از مجامع و سازمان‌های بین‌المللی دست‌اندرکار مسائل توسعه و جمعیت را برانگیخت. زیرا تاکنون در سطح جهان دیده نشده که کشوری بتواند در خلال یک دوره کوتاه ۱۲-۱۳ ساله به کاهشی حدود ۶ درصد در نرخ رشد طبیعی جمعیت خود نائل آید.^۱

نکته مهم در اینجاست که جمعیت ایران در سال ۱۳۵۶ بالغ بر ۳۴/۷ میلیون نفر بود. این رقم در سال ۱۳۶۵ به ۴۹/۴ میلیون نفر و در سال ۱۳۷۵ به ۶۰ میلیون نفر و در سال ۱۳۸۵ به ۷۰۴۹۵۷۸۲ نفر رسیده است و نظام جمهوری اسلامی توانسته است پاسخ‌گوی این افزایش جمعیت باشد. اگر تنها به میزان خوراک، پوشاک، مسکن، مدرسه، بیمارستان و حمل‌ونقل آنها توجه کنیم، درمی‌یابیم که چه خدمات گسترده‌ای انجام شده است.

۲. مدل جدید حکومت

انقلاب اسلامی به‌عنوان مدل جدید حکومت و آرزوی دیرپای امت اسلامی به‌طور خودکار توانست جهان اسلامی و ملت‌های مظلوم را به تکاپو درآورد. از این رو هر دو قطب جهانی در برابر انقلاب اسلامی صف‌آرایی کردند و برخلاف تخاصم جدی و بنیادینی که همواره با یکدیگر داشتند، در مواجهه با انقلاب اسلامی هم‌داستان شدند. مقام معظم رهبری در تحلیل این واقعه فرمودند: «نوع دشمنی‌هایی که علیه ما می‌شد در تاریخ نظام‌های انقلابی دنیا بی‌سابقه است، در کجا سراغ دارید که بلوک شرق و غرب متفقاً با همدیگر تصمیم بگیرند به دولتی کمک نکنند و به دشمن او کمک برسانند؟! معمولاً این‌گونه است که اگر به کشوری توسط قدرتی فشار وارد شد، بلوک دیگر با کمک‌های خود سعی می‌کند فشار واردشده را خنثی کند. کشور ما در دوران سختی‌های خود از هر دو بلوک تحت فشار بود».^۲

شرایط مختلفی که نظام اسلامی از آن عبور کرده و بحران‌های مکرری که پشت سر گذاشته است، مؤید آن است که انقلاب ایران از بدو تولد همواره آبستن حوادثی سهمگین بوده است. به‌طوری که اگر به عقب برگردیم و راه‌های خطرناکی را که در این سه دهه طی کردیم، بنگریم، وحشت می‌کنیم. گاهی انسان در میان پیچ و خم‌های یک جاده کوهستانی و صعب‌العبور، با احتیاط و دقت قدم برمی‌دارد، بعد که به قله کوه رسید، پشت سر خود را نگاه می‌کند و با تعجب می‌بیند که

۱. گزارش ربع قرن عملکرد نظام جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۶-۱۳۸۱) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

۲. بیانات مقام معظم رهبری، ۱۸ خرداد ۱۳۶۸.

از چه جاده‌های خطرناکی عبور کرده است... گذشته ما این وضعیت را دارد. جنگ، محاصره اقتصادی، همدستی قدرت‌های بزرگ علیه جمهوری اسلامی، تبنای نیروهای نظامی اروپا و آمریکا، توطئه‌های داخلی نفوذی‌ها، طراحی کودتا، نفوذ لیبرال‌ها و ... مسیرهای صعب‌العبوری بوده‌اند که ما آنها را با سلامت پشت سر گذاشته‌ایم شرایط دشواری که در طول سه دهه گذشته بر انقلاب اسلامی تحمیل شد به مراتب بالاتر از توان، پشتوانه، امکانات و قدرت مادی جمهوری اسلامی بود که بتواند در میدان سخت و جانسوز، هم‌وردی هم‌سطح بد خواهانش قلمداد شود. قبل از انقلاب برای دوران بعد از پیروزی مدیر تربیت نشده بود، لذا انقلاب در فردای پیروزی با خلأ ناشی از نبود مدیر مواجه شد. ارگان‌ها و اتفاقات مختلف هرکدام نیاز به مدیریت توانمند و در عین حال قابل اعتماد داشتند که نظام اسلامی از این حیث بسیار فقیر و در تنگنا بود. در طول هشت سال دفاع مقدس که زاغه‌های رژیم بعثی پر از تسلیحات پیچیده و مدرن روسی، آمریکایی و اروپایی بود و پول‌های کشورهای عربی به خزانه دولت عراق می‌ریخت، نظام اسلامی در سایه تحریم‌های بین‌المللی از تهیه عرفی‌ترین مایحتاج خود عاجز بود. مقام معظم رهبری در تشریح یکی از این نمونه‌ها می‌فرماید:

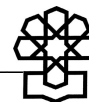
«اوایل جنگ ما سیم‌خاردار لازم داشتیم، آن را از یک کشور خارجی خریدیم تا به داخل کشور بیاوریم، این محموله باید از شوروی آن روز عبور می‌کرد، چون آنها پشتیبان عراق بودند، اجازه عبور ندادند! سیم‌خاردار که نه بمب اتم است، نه توپ است، نه تانک. اما اجازه عبور ندادند! این قدر با ما بد بودند. وقتی ما می‌خواستیم توپ بخریم، به ما نمی‌فروختند، تانک می‌خواستیم بخریم، به ما نمی‌فروختند، سیم‌خاردار می‌خواستیم بخریم، به ما نمی‌دادند، امکانات می‌خواستیم به ما نمی‌دادند.»^۱

توجه به توان بالفعل نظام اسلامی در ادوار مختلف، جزء ملزومات ارزیابی عملکرد محسوب می‌شود. ضمن اینکه عدم ملاحظه قدرت یک نظام سیاسی در مواجهه با بحران‌ها و مشکلاتی که هر لحظه با آن دست به گریبان است، می‌تواند سمت و سوی تحلیل‌ها را از واقع‌بینی و حقیقت‌نگری دور سازد.

دکتر استفان فرینکس، تحلیل‌گر سیاسی - امنیتی امور ایران در مرکز مطالعات و تحقیقات وزارت امور خارجه آمریکا می‌گوید:

«انقلاب اسلامی ایران از همان آغاز پیدایش خود همه تحلیل‌های خارجی را ناکام گذاشته است. طی سال‌های اخیر، شمار زیادی از تحلیلگران اوضاع ایران معتقد بودند که انقلاب رو به زوال است و با توجه به اطلاعاتی که در زمینه برنامه‌های اتمی این کشور به‌دست آمده، تهدیدی جدی در منطقه به‌شمار می‌رود. این در حالی است که با وجود همه اینها، انقلاب اسلامی ایران همچنان به

۱. بیانات مقام معظم رهبری، ۱۹ اسفند ۱۳۸۳.

قوت خود باقی است. به خصوص هیئت حاکم آن توانسته است از بحران‌های بزرگ مانند فوت بنیان‌گذار انقلاب، جنگ ایران و عراق با موفقیت عبور کند و حتی چشم به آینده بدوزد. بنابراین کسانی که تا همین اواخر می‌گفتند انقلاب ایران آخرین روزهای خود را می‌گذراند، کاملاً در اشتباه بودند. پس از پیدایش انقلاب ایران، برخی معتقد بودند که حوادث و خیمی در انتظار این انقلاب است که البته بسیاری از آنها به‌وقوع پیوست. یکی از آنها این بود که آنها می‌گفتند تهران تبدیل به یک بیروت دیگر خواهد شد. بیروت در آن زمان درگیر جنگ داخلی بود، اما ما هرگز شاهد آن نوع درگیری قومی یا طبقاتی در ایران نبودیم. به‌خاطر می‌آورم که در سال ۱۹۷۹ گروهی از مدیران اجرایی یک بانک آمریکایی برای بررسی سرنوشت انقلاب ایران به این کشور سفر کردند و به این نتیجه رسیدند که انقلاب ایران به هیچ‌وجه تداوم نخواهد یافت، اما واقعیت این است که آنها به‌رغم پیش‌بینی‌های فراوان مبتنی بر وقوع فاجعه اقتصادی برای ایران و مشکلات اقتصادی آن، در تحلیل خود دچار اشتباه شدند.^۱

باید گفت واقعیت‌های عریانی که در کتاب تاریخ انقلاب اسلامی در طول این سه دهه ضبط و ثبت شده، حاکی از آن است که انقلاب علاوه بر تثبیت خود، به‌صورت یک معجزه به دستاوردهای عظیمی در حوزه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، ... دست یافته است که به فرموده مقام معظم رهبری «بعضی از آنها شبیه افسانه است».^۲ همچنین سال‌ها قبل فرمودند: «در این بیست‌و‌دو سال، کشور ما حجم تلاش مثبت و سازنده بیش از صد سال معمولی را شاهد بوده است، لکن دشمنان انقلاب و نظام اسلامی، برای اینکه افکار عمومی را اغوا کنند، همه آن نقاط مثبت را نادیده می‌گیرند چون بیکاری و تورم و مشکلات گوناگون اقتصادی در کشور وجود دارد، اینها را به رخ می‌کشند و سعی می‌کنند با شیطنت نظام اسلامی را ناکارآمد جلوه دهند».^۳

اگر بخواهیم کارنامه دستاوردهای نظام اسلامی را با توجه به شرایط و امکاناتش مورد ارزیابی قرار بدهیم بدون تردید نمره‌ای بالاتر از بیست به آن تعلق خواهد گرفت و هیچ انسان منصفی نمی‌تواند آن را انکار کند.

انقلاب اسلامی در طول سه دهه گذشته روحیات، علایق و اخلاقیات مردم را به کلی تغییر داد و یک دگرگونی عظیم روحی در آنها ایجاد کرد. اسلام‌گرایی، خودباوری، هویت‌یابی، نشاط و بسیاری از ارزش‌های متعالی تنها بخش کوچکی از دستاوردهای بزرگی است که در حوزه انسانی به‌وقوع پیوسته است.

۱. اکبر مظفری، عملکرد موفق نظام اسلامی، روزنامه جمهوری اسلامی ایران، ۱۱ تیرماه ۱۳۸۰، ص ۳.

۲. بیانات مقام معظم رهبری، ۷ آذر ۱۳۸۴.

۳. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۱ تیر ۱۳۸۰، ص ۳.

انقلاب ایران راه بسیار طولانی و درازی را پیموده و دستاوردهای بسیاری را به ارمغان آورده است، اما نه راه تمام شده و نه امکان دستیابی به قله‌های عزت‌بخش دیگر به پایان رسیده است. امروز روز اقتدار نظام اسلامی است، یعنی تعادلی در شرایط تحمیلی و توان نظام اسلامی به‌وجود آمده است و بدون تردید قله‌های بسیاری فتح خواهد شد و افتخارات دیگری در کتاب انقلاب به ثبت خواهد رسید. در این نوشتار سعی خواهد شد تا با مروری بر دستاوردهایی که در بخش‌های مختلف فرهنگ این سرزمین عاید آمده، شمایی از توانمندی‌ها و حرکت رو به رشد این انقلاب ارائه شود.

الف) دستاوردهای حوزه حکومتی

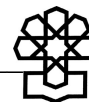
استقرار نظام جمهوری اسلامی، در حوزه حکومتی دستاوردهای بسیاری به‌همراه داشته که عبارت‌اند از:

- تشکیل مجلس خبرگان رهبری به‌عنوان نهاد ابتکاری در نظام سیاسی کشور،
 - شورای نگهبان قانون اساسی، به‌منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی،
 - مجمع تشخیص مصلحت نظام، برای رفع اختلاف نظرهای موجود میان مجلس شورای اسلامی،
 - شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌منظور اشاعه و ترویج فرهنگ اسلامی در جامعه و مقابله با فرهنگ غرب.
- در ادامه گزارش به اختصار به معرفی این نهادها به لحاظ ساختار، وظایف، اهداف و مسئولیت‌ها براساس تبیین شاخص‌های سیاست‌گذاری، تقنینی و اجرایی خواهیم پرداخت تا دستاوردهای حکومتی انقلاب اسلامی به روشنی دانسته شوند.

۱. مجلس خبرگان رهبری

مجلس خبرگان رهبری، شاخه‌ای از نهادهای حکومتی پس از انقلاب اسلامی است. این نهاد حکومتی، یکی از دستاوردهای بسیار مهم انقلاب اسلامی است که نقش مؤثری در تداوم انقلاب اسلامی به‌عهده دارد.

مجلس خبرگان رهبری، از نهادهای ابتکاری در نظام سیاسی کشور است که برای اولین بار با تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در حقوق اساسی مطرح شده است. این مجلس، به موجب قانون اساسی، سه مسئولیت مهم درباره رهبری نظام اسلامی به‌عهده دارد:

الف) انتخاب رهبری نظام اسلامی،

ب) در صورت کفایت نداشتن، برکناری رهبری نظام اسلامی،

ج) نظارت مستمر بر عملکرد رهبری نظام اسلامی.

از دیگر وظایف این نهاد، وضع قوانین مجلس خبرگان رهبری و تفسیر آنها و نیز رسیدگی به بودجه سالیانه مجلس خبرگان است.

مجلس خبرگان از دو بخش هیئت رئیسه و کمیسیون‌ها تشکیل می‌شود. هیئت رئیسه دائم مجلس خبرگان برای مدت دو سال انتخاب می‌شود. بدین ترتیب، در هشت سال نمایندگی اعضای خبرگان که بیشترین مدت نمایندگی در ایران است، هیئت رئیسه دائم چهار بار انتخاب و تجدید می‌شود. این هیئت، مرکب از رئیس، دو نایب رئیس، دو منشی و دو کارپرداز است که از میان اعضا و با رأی مخفی انتخاب می‌شوند.

این مجلس، شامل ۶ کمیسیون است که به منظور بررسی‌های کارشناسی و تهیه گزارش جهت طرح در جلسات رسمی تشکیل شده‌اند. این کمیسیون‌ها عبارت‌اند از:

۱. کمیسیون اصل ۱۰۸ قانون اساسی،

۲. کمیسیون امور مالی و اداری،

۳. کمیسیون اصل ۱۰۷ و ۱۰۹ قانون اساسی،

۴. کمیسیون سیاسی - اجتماعی،

۵. کمیسیون تحقیق موضوع اصل ۱۱۱ قانون اساسی،

۶. کمیسیون بررسی راه‌های پاسداری و حراست از ولایت فقیه.

مطابق آیین‌نامه داخلی، مجلس خبرگان دو اجلاسیه دارد:

۱. اجلاسیه رسمی عادی که سالی دو بار حداقل به مدت دو روز تشکیل می‌شود،

۲. اجلاسیه فوق‌العاده که به دو صورت تشکیل می‌شود:

الف) در مواردی که هیئت رئیسه ضروری بداند،

ب) در صورتی که حداقل یک سوم از نمایندگان درخواست برگزاری آن را داشته باشند.

جلسات مجلس خبرگان با حضور دو سوم خبرگان رسمیت دارد و مصوبات این مجلس، با موافقت نصف به اضافه یک حاضران، معتبر است مگر در موارد خاصی که در آیین‌نامه پیش‌بینی شده است.

مجلس خبرگان رهبری، اگرچه نقشی در تقنین ندارد، ولی نقش مؤثری در سیاست‌گذاری کلان حکومتی در چارچوب رهبری نظام و نظارت بر عملکرد رهبری به عهده دارد. در این مجلس، دو شاخص کلی وجود دارد:

الف) شاخص انتخاب رهبری که پس از رحلت بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی امام خمینی(ره) به وقوع پیوست.

ب) نظارت بر عملکرد رهبری که سالیانه از جانب مجلس خبرگان رهبری گزارش داده می‌شود.

۲. شورای نگهبان

شورای نگهبان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، شاخه‌ای از دستاوردهای حکومتی انقلاب اسلامی است که مطابق قانون اساسی، به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با آنها برای کمک به نظام جمهوری اسلامی تشکیل شده است.

براساس اصل ۹۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، این شورا مرکب است از:

۱. ۶ نفر از فقهای عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسائل روز که انتخاب این عده با مقام معظم رهبری است.

۲. ۶ نفر حقوقدان، در رشته‌های مختلف حقوقی، از میان حقوقدانان مسلمانی که به وسیله رئیس قوه قضائیه به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شوند و با رأی مجلس انتخاب می‌گردند. این اعضا برای مدت ۶ سال انتخاب می‌شوند، ولی در نخستین دوره پس از گذشت سه سال، نیمی از اعضای هر گروه به قید قرعه تغییر می‌یابند و اعضای تازه‌ای به جای آنها انتخاب می‌شوند.^۱

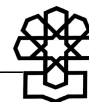
وظیفه اصلی این شورا، نگهبانی از قانون اساسی است و شورای نگهبان، فصل‌الخطاب تفسیر قانون اساسی است که با تصویب سه چهارم آنان انجام می‌شود.

شورای نگهبان قانون اساسی، وظیفه تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با موازین شرع را نیز برعهده دارد. قوانین مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان، اعتبار قانونی ندارد، مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب ۶ نفر حقوقدان اعضای شورای نگهبان.^۲

بنابر اصول ۹۴-۹۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، کلیه مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق با موازین اسلام و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر ببیند برای تجدید نظر به مجلس بازگرداند، در غیر این صورت، مصوبه قابل اجراست.

۱. اصل ۹۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

۲. اصل ۹۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

در مواردی که شورای نگهبان مدت ده روز را برای رسیدگی و اظهار نظر نهایی کافی نداند، می‌تواند از مجلس شورای اسلامی حداکثر برای ده روز دیگر با ذکر دلیل خواستار تمدید وقت شود.

تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با احکام اسلام با اکثریت فقهای شورای نگهبان و تشخیص عدم تعارض آنها با قانون اساسی بر عهده اکثریت همه اعضای شورای نگهبان است.

بنابراین شورای نگهبان قانون اساسی، نقش سیاست‌گذاری و تقنینی ندارد، بلکه در مورد سازگاری قوانین با شرع و قانون اساسی داوری می‌نماید و نقش اصلی این شورا، صحه گذاشتن بر قوانین مجلس و تأیید صلاحیت کاندیداهای ریاست جمهوری و مجلس است.

۳. مجمع تشخیص مصلحت نظام

ترکیب و تحقق دو عنصر اسلامیت و جمهوریت در قالب قوانین اجرایی، از اصلی‌ترین ویژگی‌های نظام جمهوری اسلامی ایران به‌شمار می‌آید. تحقق جمهوریت از طریق تشکیل مجلس شورای اسلامی با انتخاب مستقیم نمایندگان، توسط مردم و تحقق اسلامیت در قوانین از طریق تشکیل نهاد شورای نگهبان، ترکیبی است که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (مصوب سال ۱۳۵۸) پیش‌بینی شده است.

بدیهی است در فرایند نخستین سال‌های شکل‌گیری و تحقق نظامی نو با ویژگی‌های یاد شده، اختلاف نظر پیرامون منطبق ساختن قوانین کشور با احکام شرع و قانون اساسی اجتناب‌ناپذیر بوده است.

بنابراین جهت رفع اختلاف نظرهای موجود میان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان، ایجاد یک نهاد فصل‌الخطاب برای تشخیص مصلحت ضروری می‌نمود.

لذا حضرت امام خمینی (ره) در ۱۷ بهمن ۱۳۶۶ با صدور فرمانی، مجمع تشخیص مصلحت را برای رسیدگی به این قبیل امور تأسیس فرمودند. این مجمع در آغاز تأسیس، صرفاً به‌منظور تشخیص مصلحت در موارد اختلاف بین مجلس و شورای نگهبان تأسیس شده بود، اما هنگام بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۸ وظایف یازده‌گانه‌ای مستند به اصول ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲ و ۱۷۷ به‌عهده این مجمع قرار گرفت، تا به عنوان حلقه تکمیلی در حاکمیت نظام جمهوری اسلامی، در شرایط مختلف ایفای نقش کند.

در اجرای اصول قانون اساسی و اجرای حکم ۲۷ اسفند ۱۳۷۵ مقام معظم رهبری، این مجمع موظف به تشخیص مصلحت در موارد تعارض میان مصوبه مجلس و نظر شورای نگهبان می‌باشد

و در مقام تعیین سیاست‌های کلی نظام و حل معضلات کشور و نیز موارد مهمی که رهبری به آن ارجاع می‌کنند، با توجه به مجموع وظایف مقرر در قانون اساسی به‌عنوان هیئت مستشاری عالی رهبری در نظام جمهوری اسلامی ایران انجام وظیفه می‌کند.

ارکان مجمع شامل رئیس، دبیر، شورای مجمع، کمیسیون‌های دائمی و خاص، دبیرخانه و مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع است.

کمیسیون‌های تخصصی دائمی مجمع عبارتند از:

۱. کمیسیون علمی، فرهنگی و اجتماعی،
۲. کمیسیون سیاسی، دفاعی و امنیتی،
۳. کمیسیون زیربنایی و تولیدی،
۴. کمیسیون اقتصاد کلان، بازرگانی و اداری،
۵. کمیسیون حقوقی و قضایی.

جلسات کمیسیون‌ها حداقل دو هفته یک‌بار تشکیل می‌شود.

از وظایف شورای مجمع، بحث در موارد تعارض مجلس و شورای نگهبان، بررسی و حل معضلات نظام، تعیین سیاست‌های کلی نظام و دیگر اموری است که رهبری به مجمع ارجاع می‌دهند. جلسات این شورا با حضور حداقل دو سوم اعضا رسمیت می‌یابند و تصمیمات با اکثریت مطلق اعضای حاضر معتبر خواهند بود. جلسات عادی مجمع هر دو هفته یک‌بار تشکیل می‌شود. تشکیل جلسات فوق‌العاده به یکی از دو صورت زیر امکان‌پذیر است:

الف) با تعیین وقت جلسه فوق‌العاده در جلسه عادی و تصویب آن،

ب) با نظر رئیس مجمع و یا با درخواست کتبی حداقل یک سوم اعضا همراه با تعیین موضوع.

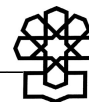
درخصوص معضلات نظام، و سایر اموری که از طرف مقام معظم رهبری به مجمع ارجاع می‌شود و یا تعیین سیاست‌های کلی نظام، نتیجه بحث و بررسی مجمع به صورت گزارش کامل به استحضار معظم‌له می‌رسد و پس از تأیید و براساس تدبیر ایشان به مراجع مسئول ذی‌ربط ابلاغ می‌شود.

به‌طورکلی مصوبات مجمع شامل آیین‌نامه‌ها، سیاست‌های کلی، تشخیص مصلحت در موارد مغایرت مصوبه مجلس با نظر شورای نگهبان، حل معضلات، استفساریه‌ها و... می‌شود.

برخی از شاخص‌های عملکردی مجمع تشخیص مصلحت نظام عبارت‌اند از:

الف) سیاست‌های کلی

۱. سیاست‌های کلی نظام در بخش شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، بخش انرژی، امنیت اقتصادی،
۲. سیاست‌های کلی برنامه سوم و چهارم توسعه در بخش اقوام و مذاهب، بخش امنیت قضایی و

امنیت ملی، بخش شهرسازی و مسکن،

۳. چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، برای رشد و توسعه فناوری،

۴. سیاست‌های کلی نظام در خصوص اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

۵. تصویب مقررات نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام مشتمل بر ۱۰ ماده و ۶ تبصره.

ب) موارد حل معضلات

۱. حل مشکل اراضی بایر (معضل) (مصوب ۱۳۶۷/۵/۲۵).

۲. بررسی موضوع ماده (۲۱۵) برنامه چهارم توسعه (معضل) (مصوب ۱۳۸۳/۷/۱۰).

ج) مغایرت مصوبه مجلس با نظر شورای نگهبان

۱. لایحه موافقت‌نامه معاضدت حقوقی در امور مدنی بین دولت ایران و دولت قرقیزستان (مصوب ۱۳۸۶/۳/۱۲).

۲. آیا قانون اقدامات تأمین، شامل حال مطبوعات می‌شود و می‌توان با استناد به مواد (۱۲) و (۱۳) آن قانون نسبت به تعطیل مطبوعات اقدام کرد؟ (مصوب ۱۳۸۵/۱۰/۲۳)

۳. طرح جرائم سیاسی (مصوب ۱۳۸۴/۱۱/۲۹).

۴. لایحه استفاده از منابع مالی خارجی (مصوب ۱۳۸۴/۸/۲۱).

۵. طرح برگزاری مناقصات (مصوب ۱۳۸۳/۱۱/۳).

۴. شورای عالی انقلاب فرهنگی

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی در کشور، تغییر و تحول بنیادین در عرصه‌های گوناگون اجتماعی را ایجاب می‌کرد و در این راستا مقوله فرهنگ از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بود.

بدین ترتیب، امام خمینی (ره) ضمن تأکید بر ضرورت اسلامی کردن دانشگاه‌ها، در ۱۳۵۹/۳/۲۳ فرمان تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی را صادر کردند.

بنابراین فرمان، ستاد انقلاب فرهنگی شاخه‌ای از دستاوردهای حکومتی انقلاب اسلامی است که طبق فرمان امام خمینی (ره)، ملزم بود در برخورد با مسائل دانشگاهی، فعالیت‌های خود را بر چند محور متمرکز کند: تربیت استاد و گزینش افراد شایسته برای تدریس در دانشگاه‌ها، گزینش دانشجو و اسلامی کردن جو دانشگاه‌ها و تغییر برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها به صورتی که محصول کار آنها در خدمت مردم قرار گیرد.

ستاد انقلاب فرهنگی برای اولین بار در تاریخ ۱۳۶۲/۶/۸ ترمیم شد و دومین ترمیم ستاد

انقلاب فرهنگی توسط حضرت امام خمینی (ره) در تاریخ ۱۳۶۳/۹/۱۹ انجام گرفت و به این ترتیب شورای عالی انقلاب فرهنگی با ترکیبی جدید تشکیل شد.

سومین ترمیم عمده شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۱۳۷۵/۹/۱۴ با صدور پیامی از سوی حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی صورت پذیرفت.

بدین ترتیب شورای عالی انقلاب فرهنگی وارد مرحله جدیدی از حیات تشکیلاتی شد. در این مرحله شورای عالی انقلاب فرهنگی موظف شد، در رأس فعالیت‌های خود به «مدیریت فرهنگی» جامعه در عرصه‌های مختلف بپردازد و با سیاست‌گذاری‌های اصولی خود زمینه را برای پیدایش جامعه‌ای بهره‌مند از حیات طیبه الهی فراهم سازد.

از جمله اهداف این شورا، گسترش و نفوذ فرهنگ اسلامی در شئون جامعه، تزکیه محیط‌های علمی و فرهنگی از افکار مادی و غرب‌زدگی و تحول آنها براساس فرهنگ صحیح اسلامی و حفظ، احیا و نشر افکار و آثار اسلامی را می‌توان برشمرد.

شورای عالی انقلاب فرهنگی وظایف متعددی را در زمینه سیاست‌گذاری، تقنین و اجرا برعهده دارد که عمده آن تدوین اصول سیاست فرهنگی، تعیین شاخص‌های کمی و کیفی برای ارزیابی وضع فرهنگی کشور، تعیین سیاست‌های نظام آموزشی، سیاست‌گذاری و سامان‌دهی نظام اطلاع‌رسانی کشور، تهیه و تصویب طرح‌های مناسب جهت ارتقای تبلیغات دینی و رشد و تقویت باورهای معنوی و فرهنگی، تهیه و تصویب برنامه‌ها و طرح‌های همکاری حوزه و دانشگاه، تصویب ضوابط تأسیس مؤسسات و مراکز علمی، فرهنگی، فرهنگستان‌ها، دانشگاه‌ها و...، تصویب ضوابط کلی گزینش مدیران، استادان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی است.

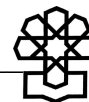
در این سال‌ها، شورای عالی انقلاب فرهنگی مبادرت به تأسیس مؤسساتی کرده است که از آن جمله می‌توان به سازمان مدارس غیرانتفاعی و مشارکت‌های مردمی، جهاد دانشگاهی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، فرهنگستان علوم، فرهنگستان علوم پزشکی، فرهنگستان هنر، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، دفتر جذب نخبگان و... اشاره کرد.

نهادهایی که زیرنظر دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی فعالیت می‌کنند عبارت‌اند از: کمیسیون مشورتی شورای عالی انقلاب فرهنگی، هیئت نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، هیئت نظارت و بازرسی شورای عالی انقلاب فرهنگی و مرکز دریافت گزارش عملکرد دستگاه‌های مشمول اصل ۵۰ اصول سیاست فرهنگی کشور.

برخی از شاخص‌های عملکردی شورای عالی انقلاب فرهنگی عبارت‌اند از:

الف) سیاست‌گذاری

۱. سیاست‌های ساماندهی شئون فرهنگی در مناسبت‌های مذهبی (مصوب ۱۳۸۶/۲/۱۱).

۲. سیاست‌های سوادآموزی (مصوب ۱۳۸۵/۹/۲۱).
۳. سیاست‌ها و راهبردهای ارتقا و توسعه فناوری نانو در جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۸۵/۲/۱۲).
۴. سیاست‌های سنجش افکار عمومی (مصوب ۱۳۸۴/۳/۲۴).
۵. شاخص‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۸۲/۹/۲۵).
۶. سامان‌دهی مدیریت فرهنگی کشور (مصوب ۱۳۷۹/۳/۳).
۷. سیاست‌های ارتقای فعالیت‌های فرهنگی در دانشگاه‌ها (مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹).
۸. سیاست‌های مقابله با تهاجم فرهنگی (مصوب ۱۳۷۸/۱۲/۲۴).
۹. سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۷۱/۵/۲۰).
۱۰. اصول سیاست‌های فرهنگی کشور (مصوب ۱۳۷۱/۵/۲۰).

ب) تقنینی

۱. طرح جامع توسعه فرهنگ اقامه نماز (مصوب ۱۳۸۴/۵/۴).
۲. مصوبه «ضوابط مربوط به گسترش بومی‌گزینی در آزمون سراسری دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی» (مصوب ۱۳۸۷/۵/۱).
۳. شاخص‌های ارزیابی آموزش عالی (مصوب ۱۳۸۳/۸/۲۶).

ج) اجرایی

۱. راهبردهای زیست‌فناوری (مصوب ۱۳۸۶/۹/۶).
۲. تأسیس دانشگاه معارف اسلامی، وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها (مصوب ۱۳۸۵/۲/۲۶).
۳. راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف (مصوب ۱۳۸۴/۵/۴).
۴. تأسیس معاونت فرهنگی در دانشگاه‌ها (مصوب ۱۳۷۴/۳/۹).
۵. تأسیس مراکز آموزش عالی ایرانگردی و جهانگردی (مصوب ۱۳۷۱/۱۱/۲۰).
۶. تشکیل واحد ارشاد و امداد در کنار دادگاه‌های مدنی خاص (مصوب ۱۳۷۰/۹/۱۲).

ب) دستاوردهای حوزه فرهنگ عمومی و تبلیغی دینی

انقلاب اسلامی حول محور ارزش‌های اسلامی و با هدایت و رهبری امام خمینی (ره) به پیروزی رسید. از همین روی تار و پود انقلاب و بقا و دوام آن منوط به حفظ ارزش‌های اسلامی و حرکت در مسیر اندیشه‌های حضرت امام (ره) است. سه دهه تلاش و کوشش مسئولین نظام جمهوری

اسلامی ایران به خصوص در عرصه فرهنگی برای تحقق چنین هدفی بوده است. هدفی که در قالب سیاست‌های کلان برنامه‌های توسعه تجلی یافته و در بطن برنامه‌های توسعه چهارگانه جاری بوده و در عرصه اجرا به کار گرفته شده است.

۱. سیاست‌های حوزه فرهنگ عمومی و تبلیغی - دینی

از جمله دستاوردهای انقلاب اسلامی اتخاذ سیاست‌های متعالی در حوزه فرهنگ عمومی و تبلیغی، دینی بود که عبارتند از:

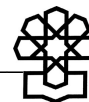
۱. زنده و نمایان نگهداشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها،
۲. اعتلا و عمق و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی برپایه قرآن و مکتب اهل بیت (ع)،
۳. استوار کردن ارزش‌های انقلاب اسلامی در اندیشه و عمل،
۴. تقویت فضایل اخلاقی و ایمان، روحیه ایثار و امید به آینده،
۵. سالم‌سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضائل اخلاقی و اهتمام به امر به معروف و نهی از منکر،
۶. تلاش در جهت تبیین و استحکام مبانی مردم‌سالاری دینی و نهادینه کردن آزادی‌های مشروع از طریق آموزش، آگاهی‌بخشی و قانونمند کردن آن.

۲. دستاوردهای کمی بخش فرهنگی (تبلیغی دینی)

نگاهی گذرا به شاخص‌های بخش تبلیغی و دینی طی برنامه‌های اول، دوم، سوم و چهارم توسعه نشان از رشد این شاخص‌ها دارد که در طی ادوار گذشته صورت پذیرفته است. برای اطلاع از وضعیت این شاخص‌ها به جداول ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ توجه فرمایید.

۳. تصویری از بخش دین و تبلیغات اسلامی در برنامه چهارم توسعه و عملکرد دولت در این بخش

عصاره عملکرد نظام جمهوری اسلامی ایران در بخش‌های مختلف از جمله در حوزه دینی - تبلیغی، در گزارش‌های عملکرد دولت از اجرای قوانین برنامه‌های توسعه قابل مشاهده است. برنامه‌های توسعه با معین کردن اهداف کمی در بخش‌های مختلف دورنمای مورد نظر نظام در آن حوزه را نشان می‌دهند. برنامه چهارم توسعه آخرین برنامه توسعه در نظام جمهوری اسلامی ایران است که سال جاری سال پایانی اجرای آن است، اهداف کمی و کیفی مورد نظر نظام در برنامه پنج‌ساله

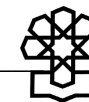
چهارم و درصد اجرایی و عملیاتی شدن این برنامه، تصویری اجمالی از دستاوردهای نظام جمهوری اسلامی ایران در حوزه دینی - تبلیغی به دست می دهد. جدول زیر شاخص های کمی برنامه چهارم توسعه و میزان اجرایی شدن این شاخص ها را به همراه درصد رشد عملکرد شاخص ها نشان می دهد.

جدول ۱. وضعیت تحقق اهداف کمی برنامه چهارم توسعه در بخش دین و تبلیغات اسلامی^۱

۱۳۸۶				۱۳۸۵				۱۳۸۴				سال پایه ۱۳۸۳	عناوین شاخص‌ها	
درصد رشد نسبت به سال قبل	درصد تحقق برنامه	عملکرد	هدف برنامه	درصد رشد نسبت به سال قبل	درصد تحقق برنامه	عملکرد	هدف برنامه	درصد رشد نسبت به سال قبل	درصد تحقق برنامه	عملکرد	هدف برنامه			
۲۹/۳	۱۰۶/۳	۴۲۵۰	۴۰۰۰	۰	۱۰۹/۵	۳۲۸۶	۳۰۰۰	۶۷/۴	۱۳۱/۴	۳۲۸۶	۲۵۰۰	۱۹۶۳	باب	تعداد کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد
۱۵/۴	۱۵۰/۲	۷۵۱	۵۰۰	۳۱	۱۴۴/۷	۶۵۱	۴۵۰	۲۴/۳	۱۲۴/۳	۴۹۷	۴۰۰	۴۰۰	هزار نفر	تعداد اعضای کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد
۷/۷	۱۰۷/۷	۸۱۸۶	۷۶۰۰	۲/۷	۱۰۴/۱	۷۶۰۰	۷۳۰۰	۲۳/۳	۱۰۵/۷	۷۴۰۰	۷۰۰۰	۶۰۰۰	بقعه	تعداد بقاع متبرکه شناسایی شده
۰	۰	-	۱۱۴۰۸۸	-۰/۴	۹۷/۱	۱۰۸۳۵۰	۱۱۱۵۸۶	۱/۹	۹۹/۷	۱۰۸۸۲۰	۱۰۹۱۴۳	۱۰۶۷۵۸	موقوفه	تعداد موقوفات شناسایی شده
۹۰/۱	۱۴۷/۱	۲۵۰۰	۱۷۰۰	۲۲/۳	۸۲/۲	۱۳۱۵	۱۶۰۰	-۱۷/۳	۷۱/۷	۱۰۷۵	۱۵۰۰	۱۳۰۰	کانون	تعداد کانون‌های قرآنی
۱۱/۲	۸۶/۳	۶۰۴	۷۰۰	۱۸	۹۰/۵	۵۴۳	۶۰۰	۲/۲	۹۲/۰	۴۶۰	۵۰۰	۴۵۰	هزار نفر	تعداد زائران عمره
۲/۲	۹۴/۹	۹۳	۹۸	۲/۲	۹۴/۳	۹۱	۹۶/۵	۳/۵	۹۳/۷	۸۹	۹۵	۸۶	هزار نفر	تعداد زائران تمتع
۰	۰	-	۱۵۰۰۰۰	۰	۰	-	۱۲۰۰۰۰	۰	-/۰	-	۱۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰	جلد	تعداد قرآن منتشر شده
۱۵/۶	۱۰۲/۵	۴۱۰۰۰	۴۰۰۰۰	۸/۱	۱۰۱/۳	۳۵۴۵۴	۳۵۰۰۰	۳۱/۱	۱۰۹/۳	۳۲۷۸۶	۳۰۰۰۰	۲۵۰۰۰	نفر	تعداد مبلغین در کل کشور
۰	۰	-	۱۲۰۰	۰	۰	-	۹۰۰	۰	-/۰	-	۷۰۰	۵۰۰	نمایشگاه	تعداد نمایشگاه‌های رسمی عرضه محصولات دینی
۳/۴	۶۵/۲	۱۵۰۰	۲۳۰۰	۱۵/۶	۸۵/۳	۱۴۵۰	۱۷۰۰	۳۹/۳	۱۰۴/۵	۱۲۵۴	۱۲۰۰	۹۰۰	نفر	تعداد روحانیون مستقر در کل کشور
۳/۴	۶۵/۲	۱۵۰۰	۲۳۰۰	۱۵/۶	۸۵/۳	۱۴۵۰	۱۷۰۰	۳۹/۳	۱۰۴/۵	۱۲۵۴	۱۲۰۰	۹۰۰	دهستان	تعداد دهستان‌های دارای خانه عالم
۸۶/۴	۵۳۸/۵	۷۰۰۰	۱۳۰۰	۹۰/۱	۳۷۵/۶	۳۷۵۶	۱۰۰۰	۱۸۲/۳	۲۳۲/۵	۱۹۷۶	۸۵۰	۷۰۰	نفر	تعداد بانوان مبلغه
۱۰/۲	۶۵	۱۳۰۰۰	۲۰۰۰۰	۱۹/۶	۸۴/۳	۱۱۸۰۰	۱۴۰۰۰	۲۳/۴	۹۸/۷	۹۸۷۰	۱۰۰۰۰	۸۰۰۰	نفر	تعداد مربی، مدرس و مفسر قرآن کریم
۰	۰	-	۷۰	۰	۰	-	۵۵	۰	-/۰	-	۴۶	۴۴	درصد	درصد مساجد دارای امام جماعت
۷/۱	۱۰۶/۷	۴۸۰۰۰	۴۵۰۰۰	۱۰/۶	۱۱۴/۹	۴۴۸۰۰	۳۹۰۰۰	۲۶/۶	۱۱۵/۷	۴۰۵۰۰	۳۵۰۰۰	۳۲۰۰۰	تشکل	تعداد تشکل‌های فرهنگی - دینی و مذهبی
۰	۰	-	۱۷۵	۰	۰	-	۱۴۰	۰	-/۰	-	۱۲۰	۱۰۰	هزار خبر	تعداد خبرگزاری‌های دینی و ثبت شده
۰	۰	-	۵۰۰	۰	۰	-	۳۰۰	۰	-/۰	-	۲۰۰	۱۰۰	سایت	تعداد سایت‌های ارائه‌کننده آموزش‌های دینی
۰	۰	-	۲۲۰	۰	۰	-	۱۵۰	۰	-/۰	-	۱۰۰	۸۰	گیگا بایت	حجم اطلاعات دینی در فضای وب

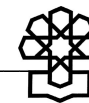
۱. گزارش ارتقا و نظارت بر عملکرد برنامه چهارم.

۱۳۸۶				۱۳۸۵				۱۳۸۴				سال پایه ۱۳۸۳	عناوین شاخص‌ها	
درصد رشد نسبت به سال قبل	درصد تحقق برنامه	عملکرد	هدف برنامه	درصد رشد نسبت به سال قبل	درصد تحقق برنامه	عملکرد	هدف برنامه	درصد رشد نسبت به سال قبل	درصد تحقق برنامه	عملکرد	هدف برنامه			
۰	۰		۳۰۰۰	۰	۰		۲۰۰۰	۰	۰		۱۷۰۰	۱۲۰۰	عنوان	تعداد پایان‌نامه‌های دینی حمایت شده
۳۴	۱۹۱/۴	۶۷۰۰	۳۵۰۰	۵۶/۳	۲۰۰/۰	۵۰۰۰	۲۵۰۰	۲۲۰	۲۱۳/۳	۳۲۰۰	۱۵۰۰	۱۰۰۰	مورد	تعداد گفت‌وگوهای دینی
۱۵/۳	۱۱۵/۳	۸۳۰۰	۷۲۰۰	۱۳/۹	۱۱۰/۸	۷۲۰۰	۶۵۰۰	۵۸	۱۲۶/۴	۶۳۲۰	۵۰۰۰	۴۰۰۰	مراسم	تعداد مراسم دینی
۲۳/۲	۹/۱	۲۰۰۰	۲۲۰۰۰	۰	۱۰/۸	۱۶۲۳	۱۵۰۰۰	۰	۰		۵۰۰۰	۱۰۰۰	باب	تعداد کتابخانه‌های حوزه دین
۰	۷۵	۱۳۵	۱۸۰	-۱۰۰	۰		۱۲۰	۵۴	۹۶/۳	۷۷	۸۰	۵۰	درصد	تعداد مدارس علوم و معارف اسلامی
۰	۰		۰/۵	۰	۰	۰	۰/۲	۰	۰		۰/۱	۰/۰۹	مترمربع	تعداد مساجد به ازای هر هزار نفر
۰	۰		۰/۳	۰	۰		۰/۲۹	۰	۰		۰/۲۸	۰/۲۷	متر مربع	نسبت فضای شهری مساجد به ازای جمعیت شهری
۰	۰		۱/۳	۰	۰		۱/۳	۰	۰		۱/۲	۱/۱	متر مربع	نسبت فضای روستایی مساجد به ازای جمعیت روستایی
۱۰/۳	۶۴	۳۲۰	۵۰۰	۰	۹۶/۷	۲۹۰	۳۰۰	۰	۰		۲۰۰	۱۵۰	دوره	تعداد آموزش‌های تخصصی و کاربردی اقتشار تأثیرگذار دینی (مبلغین، مداحان، ائمه جماعات و...)
۰	۰		۵۰۰	۰	۹۶/۷	۲۹۰	۳۰۰	۰	۰		۱۵۰	۵۰	کانون	تعداد کانون‌های تشکیل شده جهت تشکل‌ها و مداحان
۰	۰		۵۰۰۰۰	۰	۰		۴۵۰۰۰	۰	۰		۴۰۰۰۰	۳۵۰۰۰	نفر	تعداد طلاب حوزه‌های علمیه
۰	۰		۴۲۰۰	۰	۰		۳۰۰۰	۰	۰		۲۰۰۰	۱۵۰۰	انجمن	تعداد انجمن‌های اسلامی (اصناف، ادارات، کارگران، محلات)
۰	۰	-	۵۸	۰	۰	-	۵۶	۳/۸	۱۰۰	۵۴	۵۴	۵۲	مرکز	تعداد مراکز دارای کرسی‌های فرهنگی و دینی در خارج از کشور (زبان فارسی، ایران‌شناسی، اسلام‌شناسی، فقه جعفری و ...)

لازم به ذکر است که علاوه بر شاخص‌های فوق که در اسناد توسعه‌بخشی برنامه چهارم آمده است، در گزارش عملکرد دولت شاخص‌های تعداد کتابخانه‌های عمومی مساجد، تعداد اعضای کتابخانه‌های عمومی مساجد، تعداد زائران سوریه، تعداد زائران عتبات عالیات و تعداد عناوین نشریات دینی نیز وجود دارد که با توجه به اینکه در شاخص‌های کمی برنامه چهارم توسعه، اشاره‌ای به این شاخص‌ها نشده است، امکان ارزیابی وضعیت عملکرد این شاخص‌ها وجود ندارد. همچنین در میان شاخص‌های فوق شاخص تعداد بانوان مبلغه با میانگین ۱۱۹ درصد و تعداد گفتمان‌های دینی با میانگین ۱۵۳ درصد رشد، دارای بیشترین میزان رشد در بین سایر شاخص‌های تبلیغی دینی بودند.

جدول ۲. عملکرد شاخص‌های کیفی در حوزه تبلیغی دینی برنامه چهارم توسعه

عملکرد دولت		هدف	بند یا ماده
تنظیم آیین نامه	تعیین شاخص		
		تعمیق ارزش‌ها، باورها، فرهنگ معنویت و نیز حفظ هویت اسلامی- ایرانی	ماده ۱۰۶:
-	تشکیل ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر	احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر	الف
تدوین طرح جامع و آیین نامه اجرایی افزایش امکان دستیابی آحاد جامعه به آموزش‌های دینی و تبلیغی		مقابله با تهاجم فرهنگی، سالم‌سازی فضای عمومی اطلاع‌رسانی صحیح	ب)
تهیه طرح جامع قرآنی کشور	برگزاری مسابقات قرآنی ویژه ورزشکاران	توسعه فعالیت‌های قرآنی	ج)
- تدوین طرح جامع گسترش فضاهای مذهبی و مساجد شامل نحوه عمران و تجهیز اماکن عمومی دینی، شیوه‌های مدیریت و بهره‌برداری و روش‌های انجام فعالیت‌های فرهنگی	تهیه طرح جامع ترویج و توسعه فرهنگ نماز و تصویب آن در هیئت دولت	ترویج و توسعه فرهنگ نماز	د)
- حمایت از فعالیت‌های فرهنگی بیش از ۱۰۰۰۰ مسجد - ارسال بسته‌های فرهنگی برای امام جماعت		گسترش فضاهای مذهبی و مساجد	ه)
تهیه و تصویب و اجرای طرح جامع نهضت قرآن آموزی		تداوم نهضت قرآن آموزی	و)
تدوین طرح نحوه تقویت سهم کتابخانه‌های مساجد و سایر اماکن مذهبی		تقویت سهم کتابخوانی در حوزه دین	ز)
اجرای مراحل تدوین طرح جامع وقف		گسترش فرهنگ وقف و امور خیریه	ح)
تهیه طرح تدوین استراتژی‌های کلان تبلیغات دینی با تأکید بر به‌کارگیری ابزارهای نوین در عرصه اطلاع رسانی		تقویت تبلیغات دینی	ط)
تهیه طرح جامع و آیین نامه اجرایی ساماندهی امور اعزام مبلغین دینی		بهبود کیفیت تبلیغات دینی	ی)
طرح ترویج فرهنگ ایثار و شهادت همچنان در دبیرخانه شورای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در وزارت ارشاد اسلامی در حال پیگیری و اجراء است		ترویج فرهنگ ایثار و شهادت	ک).
تهیه طرح جامع تقسیم کار ملی در حوزه خدمات دینی		حفظ و ارتقای هویت اسلامی- ایرانی، تقویت نهاد خانواده	ل)
پیش‌نویس آیین‌نامه اجرایی این طرح تهیه شده و مراحل کارشناسی را در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی طی می‌کند.		تعمیق فرهنگ کار و نظم اجتماعی	م)
شروع تهیه طرح مطالعاتی همگرایی مذاهب		تقویت همگرایی بیشتر میان فرقه‌ها و مذاهب مختلف اسلامی در کشور	ن)
تهیه طرح نحوه ساماندهی، گسترش و تقویت تشکل‌های دینی سراسر کشور		حمایت از هیئت‌های مذهبی و تشکل‌های دینی	س)

۴. برنامه‌های فرهنگی (تبلیغی دینی) در قانون برنامه اول، دوم، سوم و چهارم توسعه یکی از دستاوردهای انقلاب اسلامی، تدوین برنامه‌هایی با رویکرد تبلیغی دینی بوده که در اینجا به بررسی برنامه‌های فرهنگی (تبلیغی دینی) در چهار قانون برنامه توسعه جمهوری اسلامی ایران خواهیم پرداخت، برنامه چهارم به‌عنوان اولین برنامه تحقق سند چشم‌انداز بیست‌ساله تأکید بیشتری خواهد شد و سعی می‌شود به نقاط قوت و ضعف برنامه چهارم در جهت تحقق اهداف فرهنگی جمهوری اسلامی ایران پرداخته شود.

برنامه اول توسعه

این برنامه، اولین تجربه برنامه‌ریزی جامع پس از انقلاب اسلامی است که طبق نظر کارشناسان امر برنامه‌ریزی، عمدتاً با رویکرد کلی و سخت‌افزاری تهیه و تنظیم شده است. این بدان معناست که سیاست‌های کلان و سخت‌افزاری زیربنایی مورد توجه و ابعاد روانی، فکری و ارزشی وجود آدمی کمتر مورد تأکید و تمرکز قرار می‌گیرد و نقش آن در رشد و توسعه اقتصادی بومی پایدار است. با این حال، اهداف فرهنگی در برنامه اول در اصول بسیار کلی و آرمانی یعنی مقولات فرا زمانی و فرا مکانی منعکس شده است.^۱ در این برنامه، از مجموع دوازده طبقه پیش‌بینی شده در تقسیم‌بندی، فقط پنج طبقه حاوی فراوانی هستند که عبارت است از:

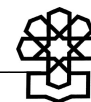
جدول ۳. مقولات فرهنگی (تبلیغی دینی) در برنامه اول توسعه

ردیف	مقولات فرهنگی (تبلیغی دینی) مندرج در برنامه اول توسعه	فراوانی
۱	هویت دینی	۴
۲	آفرینش‌های فرهنگی و تولیدات فرهنگی پژوهشی	۷
۳	آموزش ارزش‌ها و ضدا ارزش‌های اجتماعی	۳
۴	همکاری‌های بین‌المللی فرهنگی	۲
۵	مشارکت عامه	۱
	جمع	۱۷

برنامه دوم توسعه

اهداف برنامه دوم که تا حدودی با بهره‌گیری از تجارب برنامه اول صورت‌بندی شده است، به‌طور نسبی معقولانه‌تر و معتدل‌تر و بیشتر متناسب با وضعیت کشور است اما با این حال هنوز بلندپروازانه و بی‌توجه به امکانات و اهداف کمی برنامه است.^۲ در این برنامه طبقات حاوی فراوانی به قرار زیر هستند:

۱. حمید امین‌اسماعیلی، برنامه اول و دوم توسعه فرهنگی، فصلنامه پژوهش، بهار و تابستان ۱۳۷۸، صص ۲۲-۲۳.
۲. همان صص ۲۴-۲۵، برای اطلاع بیشتر رجوع شود به: سیداحمد حسینی، بررسی میزان تحقق اهداف فرهنگی در برنامه اول و دوم توسعه کشور، مقالات برگزیده همایش نقش دولت در توسعه فرهنگی، انتشارات سازمان برنامه و بودجه ۱۳۷۸.

جدول ۴. مقولات فرهنگی (تبلیغی دینی) در برنامه دوم توسعه

ردیف	مقولات فرهنگی (تبلیغی دینی) مندرج در برنامه دوم توسعه	فراوانی
۱	هویت دینی	۵
۲	آموزش عمومی	۶
۳	آموزش ارزش‌ها و ضدارزش‌های اجتماعی	۷
۴	سیاست‌گذاری فرهنگی	۴
۵	مشارکت عامه	۲
۶	آفرینش‌ها و تولیدات فرهنگی - پژوهشی	۱
۷	هویت ملی	۱
	جمع	۲۶

برنامه سوم توسعه

این برنامه از ۱۶ ماده و هر ماده از چند بند و گاهی چند تبصره تشکیل شده است که در مجموع ۲۱ عنوان را مطرح می‌کند.

جدول ۵. مقولات فرهنگی (تبلیغی دینی) در برنامه سوم توسعه

ردیف	مقولات فرهنگی (تبلیغی دینی) مندرج در برنامه سوم توسعه	فراوانی
۱	هویت دینی	۱
۲	آفرینش‌ها و تولیدات فرهنگی - پژوهشی	۳
۳	همکاری‌های بین‌المللی	۲
۴	سیاست‌گذاری فرهنگی	۳
۵	آموزش عمومی	۱
۶	مشارکت عامه	۱
	جمع	۱۱

برنامه سوم با توجه به بهره‌گیری از تجارب دو برنامه قبلی کاربردی‌تر و قابلیت اجرایی آن بیشتر است و به فرهنگ بامعنای حداکثری پرداخته است، اما در این برنامه همچون دو برنامه قبلی پرداختن به اهداف کیفی، آرمانی و غیرقابل اندازه‌گیری به چشم می‌خورد.

برنامه چهارم توسعه

هدف برنامه چهارم آن بوده است که با رفع کاستی‌ها و ضعف‌های حوزه فرهنگی، ساختار مناسبی را برای اداره امور فرهنگی به منظور استفاده بهینه از منابع و امکانات موجود و افزایش بهره‌وری برای دستیابی به اهداف نظام، مندرج در سند چشم‌انداز فراهم آورد. از همین روی بررسی موفقیت یا عدم موفقیت این برنامه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

برنامه چهارم مشتمل بر ۱۵ ماده اصلی و تعداد زیادی بند و تبصره است و در تدوین آن تعدادی از ماده‌های برنامه سوم تکرار شده‌اند (عیناً یا جزئاً)، این برنامه در مجموع از ۳۰ موضوع تشکیل شده که بجز دو طبقه در سایر طبقات توزیع شده‌اند:

جدول ۶. مقولات فرهنگی (تبلیغی دینی) در برنامه چهارم توسعه

ردیف	مقولات فرهنگی (تبلیغی دینی) مندرج در برنامه چهارم توسعه	فراوانی
۱	هویت دینی	۳
۲	همکاری‌های بین‌المللی فرهنگی	۴
۳	آفرینش‌ها و تولیدات فرهنگی - پژوهشی	۴
۴	سیاست‌گذاری فرهنگی	۲
۵	هویت ملی	۲
۶	مشارکت عامه	۱
	جمع	۱۶

آنچه از جستجو در برنامه‌های چهارگانه توسعه کشور برمی‌آید آن است که از دیدگاه این اسناد چهار مقوله زیر با ترتیب اولویت، بیشتر از سایر مقولات مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان بخش فرهنگ قرار گرفته‌اند:

- هویت - مؤلفه هویت دینی،

- آفرینش‌ها و تولیدات فرهنگی،

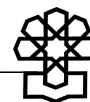
- میراث فرهنگی - مؤلفه بناهای فرهنگی،

- آموزش - مؤلفه آموزش ارزش‌ها و ضدارزش‌های اجتماعی.

مقوله «فرهنگ» در چهار برنامه توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۹-۱۳۸۸) اصولاً در مفهوم حداکثری به‌کار رفته است. بدین ترتیب که در تعریف، دایره مفهومی وسیعی را تحت پوشش قرار می‌دهد که از ابعاد روانی، ذهنی و معنوی زندگی اجتماعی گرفته تا تولیدات و دستاوردهای علمی، ادبی، هنری و تاریخی جامعه و همچنین مقوله اوقات فراغت را دربر می‌گیرد.

از این رو برای جست‌وجوی اولویت‌بندی‌ها و ترجیحات فرهنگی (تبلیغی دینی و فرهنگ عمومی) در این برنامه‌ها، نوعی تقسیم‌بندی باید صورت گیرد که حتی‌المقدور مقولات پیشگفت را به شکل جامع و مانع شامل شود.

بنابراین تلاش می‌شود نوعی تقسیم‌بندی ابداعی با اقتباس از برخی مقولات مطرح شده در تقسیم‌بندی‌های رایج و افزودن چند مقوله خاص دیگر به آن، ارائه شود. حاصل این بررسی تقسیم‌بندی شش‌گانه‌ای است که در پی خواهد آمد:

۱. هویت فرهنگی (شامل دو مؤلفه هویت دینی و هویت ملی)،
 ۲. آموزش و تربیت (شامل دو مؤلفه آموزش ارزش‌ها و خدازش‌های اجتماعی و آموزش علوم)،
 ۳. سیاست‌گذاری فرهنگی،
 ۴. آفرینش‌ها و تولیدات فرهنگی - پژوهشی،
 ۵. مشارکت فرهنگی (شامل دو مؤلفه اماکن تاریخی و بناهای فرهنگی)،
 ۶. همکاری‌های بین‌المللی فرهنگی.
- تقسیم‌بندی فوق اصولاً براساس تمایز در هدف‌گذاری‌های فرهنگی صورت گرفته است، بدین معنا که مبتنی بر اهداف چندگانه‌ای که در بخش فرهنگ و برنامه‌های توسعه در نظر گرفته شده، موضوعات و مؤلفه‌های تقسیم‌بندی مذکور تفکیک شده است. این اهداف یا آرمان‌ها از خلال چهار برنامه توسعه کشور استخراج شده‌اند که عبارتند از:

۱-۱. اهداف مندرج در مقوله هویت فرهنگی - مؤلفه هویت دینی

- ۱-۱-۱. شناساندن، حفظ و اعتلای معرفت دینی،
- ۱-۱-۲. ارتقای آگاهی‌های مذهبی و عقیدتی،
- ۱-۱-۳. رشد و ترویج ارزش‌های اسلامی،
- ۱-۱-۴. پرورش فضایل اخلاقی با الگوگیری از دستورات مکتب اسلام،
- ۱-۱-۵. آشناسازی جامعه با اندیشه و سیره و سلوک شخصیت‌های برجسته مذهبی و بزرگان دینی،
- ۱-۱-۶. به‌کارگیری فناوری‌های جدید برای افزایش اثربخشی فعالیت‌های مرتبط با فرهنگ دینی،

۱-۲. اهداف مندرج در مقوله هویت فرهنگی - مؤلفه هویت ملی

- ۱-۲-۱. حفظ و شناساندن عناصر و مؤلفه‌های ملی و بومی هویت ایرانی از جمله زبان فارسی و تمدن کهن ایرانی،
- ۱-۲-۲. تلاش برای بازسازی هویت جامعه براساس برداشته‌های فرهنگ ایرانی - اسلام.

۱-۳. اهداف مندرج در مقوله آموزش و تربیت - مؤلفه آموزش ارزش‌ها و خدازش‌های اجتماعی

- ۱-۳-۱. تبیین و ترویج و معرفی الگوهای مناسب زندگی اجتماعی و ارزش‌های عامل اجتماعی از جمله احترام به قانون، ارزش کار، همبستگی و...

۱-۳-۲. آگاه‌سازی جامعه از مفاسد و ناهنجاری‌های اجتماعی،

۱-۳-۳. شناخت ترفندها و ابزارهای تهاجم فرهنگی و سعی در خنثی‌سازی آنها.

۱-۴. اهداف مندرج در مقوله سیاست‌گذاری‌های فرهنگی

۱-۴-۱. شناسایی و تدوین شاخص‌ها و استانداردهای مربوط به توسعه فرهنگی،

۱-۴-۲. سعی در ارتقای سهم بخش فرهنگ در برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار،

۱-۴-۳. بودجه‌بندی عادلانه و توزیع متعادل امکانات فرهنگی در تمام مناطق کشور،

۱-۴-۴. نظارت و ارزیابی میزان اثربخشی و توفیق فعالیت‌های فرهنگی.

۱-۵. اهداف مندرج در مقوله آفرینش‌ها و تولیدات فرهنگی - پژوهشی

۱-۵-۱. افزایش کمی و کیفی سطح تولیدات فرهنگی شامل کالاها و خدمات علمی، پژوهشی و هنری،

۱-۵-۲. پرورش خلاقیت و نوآوری در عرصه تولیدات فرهنگی،

۱-۵-۳. اعتلای فرهنگ مکتوب،

۱-۵-۴. ثبت و حفظ آفرینش‌های بدیع فرهنگی، گزارش‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و تمامی آثار

برجسته علمی - هنری،

۱-۵-۵. برقراری امنیت شغلی برای اصحاب فرهنگ.

۱-۶. اهداف مندرج در مقوله آموزش و تربیت - مؤلفه آموزش عمومی

۱-۶-۱. رشد آگاهی‌های عمومی از طریق اطلاع‌رسانی صحیح و تلاش برای سالم‌سازی و توسعه

کمی و کیفی رسانه‌ای جمعی به‌عنوان ابزار ارتقای آگاهی‌های اجتماعی،

۱-۶-۲. شناخت و کشف استعدادهای برجسته و پرورش و تشویق نخبگان علمی کشور.

۱-۷. اهداف مندرج در مقوله مشارکت فرهنگی

۱-۷-۱. مشارکت زنان و جوانان،

۱-۷-۲. افزایش مشارکت عامه.

۱-۸. اهداف مندرج در مقوله تأسیسات فرهنگی - مؤلفه بناهای فرهنگی

۱-۸-۱. سامان‌دهی، حفاظت، نگهداری و تجهیز بناها و فضاها، فرهنگی، مذهبی و کانون‌ها از جمله

مساجد، گلزارهای شهدا، مجتمع‌های فرهنگی، تالارهای نمایش و سایر بناها،

۲-۸-۱. توسعه توانمندی‌های محیط‌های فرهنگی و ارتقای کمی و کیفی فعالیت‌های آنها.

۹-۱. اهداف مندرج در مقوله همکاری‌های بین‌المللی فرهنگی

۱-۹-۱. شناساندن فرهنگ ایرانی به جهان،

۲-۹-۱. توسعه گردشگری، افزایش رقابت‌پذیری در بخش گردشگری و ارائه تسهیلات به گردشگران،

۳-۹-۱. ترویج فرهنگ صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز با سایر فرهنگ‌ها و تحقق ایده گفتگوی تمدن‌ها.^۱

۵. سخن آخر

اگرچه دستاوردهای قابل توجهی پس از انقلاب اسلامی در حوزه تبلیغی دینی به دست آمده، اما با توجه به نقش و جایگاه فرهنگ دینی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کشور شایسته است موارد زیر نیز مدنظر قرار گیرد:

- ارتقای توانمندی تشکل‌های دینی، فرهنگی و توجه به برگزاری کارآمد مراسم دینی، انقلابی.
- حفظ ارزش‌های اسلامی و ملی و مقابله با تهاجم فرهنگی و اولویت دادن به طرح‌های بنیادی در قلمرو تربیت و تبلیغ دینی، ترویج و تعمیق فرهنگ قرآنی و سیره نبی اکرم(ص) و ائمه اطهار(ع).
- گسترش پژوهش‌های بنیادی و کاربردی در حوزه تبلیغی و دینی به منظور شناسایی نیازها و مسائل و مشکلات جامعه و برنامه‌ریزی و ارزیابی مستمر آثار به‌ویژه فرهنگ عمومی.
- ترویج و توسعه کمی و کیفی تبلیغات اسلامی به‌ویژه برای جوانان، نوجوانان و بانوان و برنامه‌ریزی در جهت افزایش کمی و کیفی مشارکت بانوان و جوانان در فعالیت‌های دینی.
- افزایش نقش مشارکتی نهادهای عمومی و شهرداری‌ها و تشکل‌های مردمی، در زمینه تبلیغات دینی به‌ویژه ساخت‌وساز، تعمیر، تجهیز، نگهداری و اداره مساجد و اماکن مذهبی (از جمله مساجد تاریخی و مدارس علمیه) و استمرار حمایت دولت از فعالیت‌های فرهنگ دینی در مناطق مرزی، محروم، نقاط روستایی و عشایری که امکان جذب مشارکت‌های مالی مردمی در آنها قابل توجه نیست.
- تقویت نقش و تأثیر فرهنگی مسجد و اماکن مذهبی با گسترش انواع فعالیت‌های آموزشی، فرهنگی، تبلیغی و اجتماعی در فضاهای مذهبی و مساجد.
- استفاده از توان علمی و فکری حوزه‌های علمیه به‌منظور پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه با تأکید بر تقویت امکانات در اختیار حوزه‌های علمیه.

۱. علی قنبری، ترتب نظام ارزشی در جامعه ایرانی، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت، ۱۳۸۵.

- احیا و توسعه فرهنگ وقف، با هدف بهره‌گیری از این سنت حسنه در حل مسائل اجتماعی.
- سامان‌دهی آثار معنوی و فرهنگی حج و سفرهای زیارتی و بهره‌گیری از آن در تزکیه فرهنگ عمومی.
- تقویت و ترویج کمی و کیفی فرهنگ و معارف اسلامی در خارج از کشور با تأکید بر مناطق استقرار ایرانیان، شیعیان و مسلمانان جهان.
- توجه دولت به تقویت باورهای دینی جوانان و نوجوانان از نقاط قوت حمایت‌های مالی دولت از حوزه‌های علمی، تبلیغات دینی و نهادهای مردمی محسوب می‌شود و با توجه به ضعف قابل توجه مشارکت‌های مردمی در مناطق توسعه‌نیافته یا کمتر توسعه یافته، روستایی و اهل تسنن، گسترش حمایت‌های مالی دولت الزامی است.

ج) دستاوردهای حوزه هنر

هنر در ذیل بخش فرهنگ از تأثیرپذیرترین حوزه‌های آن در انقلاب اسلامی محسوب می‌شود که در ابعاد مختلف شکلی و محتوایی تغییرات محسوس را به خود دیده است. چنان‌که از حضور هنرمندان آن گرفته تا مضامین مورد استفاده در آثار هنری، از آن جمله هستند.

مهم‌ترین تحول را از معنایی که از هنر در میان سیاست‌گذاران بیان شده، باید شروع کرد. چرا که از رهبری انقلاب تا سیاست‌گذاران فرهنگی معنایی از هنر ارائه کرده‌اند، که نشان از دگرگونی نگاه، نسبت به این دستاورد بشری دارد. امام خمینی (ره) در نخستین روز حضور خود در میان مردم به‌عنوان رهبر انقلاب، به نوع نگاه خود به هنر (سینما) اشاره و آن بخش ارزشمند هنر را از ابتذال و فحشا جدا می‌کنند و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای نیز از آن با عنوان «عطیه الهی» یاد می‌کنند.

این نگاه در شکل‌گیری نوعی هنر ملی برای این مرز و بوم، که مبتنی بر نگاهی معناگرایانه و کمال‌گرایانه است، هم در آثار هنری و هم در سیاست‌ها و قوانین، خود را نشان می‌دهد.

با این حال باید توجه داشت که تغییرات پس از انقلاب در هنر به صورت یکسان و یکنواخت نبوده است. از این رو باید در ظرف این سی سال با توجه به شرایط هر برهه زمانی آن تغییرات و تحولات مورد توجه قرار گیرد، که خود ناشی از وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی همان زمان است. با وجود این، تغییرات کلی و اساسی بسیاری پدید آمده که سعی خواهد شد تا کلیت این تغییرات و دستاوردها مورد توجه قرار گیرد.

بر این اساس دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه هنر را از چند بعد به صورت مختصر می‌توان بیان کرد:

۱. تغییر در عناصر مهم مضمونی در هنر پس از انقلاب اسلامی

در هنر پس از انقلاب اسلامی مضامین جدیدی مورد توجه قرار گرفتند که ناشی از جریان‌های انقلاب و پس از آن (بزرگان انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی، شرایط زندگی پیش از انقلاب، تلاش‌های مردم برای انقلاب و...)، اسطوره‌های تاریخی - مذهبی (عاشورا و بزرگان تاریخ اسلام و ماجراهای صدر اسلام)، عناصر عقیدتی و ایدئولوژی اسلامی (معناگرایی و توجه به کمال‌گرایی انسان فراتر از محیط مادی و زمینی)، نگاه دیگری که نسبت به انسان و اجتماع انسانی پس از انقلاب شکل گرفته بود و خواسته‌های نویی که ناشی از تغییرات ارزش‌ها و هنارها در برهه‌های مختلف در جامعه شکل گرفته، می‌باشد.^۱

۲. شکل‌گیری مجدد شکل‌ها و قالب‌های سنتی هنر این مرزوبوم

برخی از قالب‌های هنری که ریشه در سنت و فرهنگ این مرز و بوم داشتند، بنا به دلایل مختلف، به عقب رانده شدند. انقلاب اسلامی باعث جلوه‌گری دوباره آنان در میان آثار هنری گردید که از آن میان باید به هنر تعزیه خوانی و خوشنویسی اشاره کرد. این موضوع باعث شد تا قالب‌های وارداتی مانند سینما به ترکیب با آنها پردازند، تا امکان حضور بیشتری برای این سبک‌های هنری در جامعه فراهم شود.

۳. شکستن الگوهای هنری غریبومی و توجه به عموم

در الگوی هنری پیش از انقلاب ستاره‌سازی و ستاره‌پروری مطابق با الگوهای اقتصادی غربی در جامعه بود، که رویکردی به ابتدال را به همراه داشت. انقلاب اسلامی با شکستن این الگو عموم مردم را در آثار هنری به‌عنوان ستاره‌های خود معرفی کرد. به همین دلیل واقع‌گرایی در آثار هنری که ارتباط مستقیمی با زندگی مردم داشته و نشان‌دهنده مسائل و مشکلات آنها بود، در دوره جدید مورد توجه قرار گرفت.

۴. شکل‌گیری نوعی هنر ملی متعالی

هنر ایرانی از ویژگی‌هایی برخوردار است که اهتمام به آن در ایجاد هنر ملی، اثر شایسته‌ای خواهد گذاشت. اما در دوران پیش از انقلاب «فیلم فارسی» به‌عنوان یک قالب هنری که نشان‌دهنده هویت هنری این کشور بود، در سطحی بسیار نازل و ابتدایی به جهانیان معرفی می‌شد. هنر پس از انقلاب اگرچه در اوایل ظهور خود در میان جهانیان بنا به دلایل مختلفی توفیقی نیافته بود، اما اندک اندک حضوری بسیار گسترده و اثرگذار در سطح بین‌الملل با حفظ هویت تعالی‌گرایانه و انسانی خود

۱. زهرا رهنورد، هنر انقلاب اسلامی.

یافته است. امروزه کمتر جشنواره‌ای در سطح بین‌الملل را می‌توان یافت، که اثری از این نوع هنر ملی این سرزمین در آن حضور نداشته باشد.

۵. نتایج حاصل از انقلاب اسلامی در حوزه قانون‌گذاری برای هنر

بخشی از توفیقات و تحولاتی که پس از انقلاب اسلامی در حوزه هنر پدید آمده ریشه در سیاست‌ها و قوانین این حوزه دارد که از همراهی قوه مجریه (شورای عالی انقلاب فرهنگی و هیئت وزیران)، قوه مقننه (مجلس شورای اسلامی) و دیگر حوزه‌های سیاست‌گذاری به‌عنوان تصمیم‌گیران در حوزه هنر فراهم آمده است. این توفیقات را باید در رویکردهای جدید سیاست‌گذاران فرهنگی - هنری که ناشی از اصول سیاست‌گذاری فرهنگی این نظام است، جست‌وجو کرد. برخی از این رویکردها در حوزه هنر را، می‌توان در موارد ذیل یافت:

- وارد کردن قید الزام بر رعایت ضوابط و شئون اسلامی در بخش‌های مختلف هنری،
- حضور کارشناس مسائل دینی در کنار کارشناسان هنری جهت اعمال نظارت در حوزه‌های مختلف هنر،

- توجه به مبانی ارزش‌های دینی و ملی و اصول سیاست فرهنگی کشور در کلیه برنامه‌ریزی‌های مربوط به اشتغال هنرمندان،^۱

- تغییر در گزینش اساتید هنر (جذب اساتیدی که در رشته‌های هنرهای سنتی و اسلامی سرآمد هستند برای ورود ارزش‌های سنتی هنری به دانشکده‌ها)،^۲

- تقویت دوره‌های مختلف تحصیلی در حوزه هنر به‌خصوص دوره‌های پیش از دانشگاه،

- گسترش فضاهای کالبدی در شهرهای مختلف،

- اهتمام به تأمین فضاهای فرهنگی در مناطق محروم.^۳

برخی از عناوین اصلی در قوانین و مصوبات وضع شده در حوزه هنر پس از انقلاب باعث ایجاد تحولاتی بنیادین در برخی از حوزه‌های هنر گشته و سرآغاز فصلی نو در این عرصه شده است. این موضوع به صورت شکلی نیز باعث پیدایش ساختار جدیدی شد، که نشان از طرحی نو از الگوی تعاملی میان هنرمندان و حکومت دارد. برخی از این عناوین را به این شرح می‌توان بیان کرد:

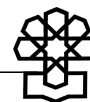
○ بازنگری در سر فصل دروس رشته‌های هنر،

○ بازنگری در گزینش عملی رشته‌های هنر،

۱. سیاست‌های حمایت از اشتغال هنرمندان مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی.

۲. طرح پیشنهادی برای تقویت رشته‌های هنر مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی.

۳. قانون برنامه چهارم و تبصره «۱۶» قانون بودجه ۱۳۸۴.

- برگزاری جشن‌های ملی و بین‌المللی فرهنگی و هنری خلیج فارس،
- برگزاری جشنواره بین‌المللی فجر (فیلم، موسیقی، نمایش، ...)،
- تأسیس بنیاد سینمایی فارابی،
- تأسیس بنیاد فرهنگی و هنری رودکی،
- تأسیس خانه سینما،
- تأسیس خانه موسیقی،
- تأسیس خانه تئاتر،
- تأسیس سینما شهر،
- تأسیس شورای هنر،
- تأسیس فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران،
- تأسیس مؤسسه نمایشگاه‌های فرهنگی ایران،
- تأسیس مؤسسه هنرمندان پیشکسوت،
- تأسیس موزه تئاتر ایران،
- تشکیل شورای ارزشیابی هنرمندان هنرهای سنتی،
- تشکیل شورای ارزشیابی هنرمندان، نویسندگان و شاعران کشور،
- تشکیل صندوق اعتباری حمایت از نویسندگان و هنرمندان کشور،
- تشکیل مرکز تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری،
- طرح تقویت رشته‌های هنر،
- اخذ معافیت‌ها و در نظر گرفتن شرایط ویژه و خاص برای فعالیت‌ها و اقدامات هنری،
- تنظیم آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های ویژه برای بخش‌ها و حوزه‌های تخصصی هنر و چندین مورد دیگر.

نکته قابل ذکر آن است که توسعه کمی و دستاوردهای آن به‌خاطر آنکه شاخص‌های رسمی پیش از انقلاب با پس از آن متفاوت است، نمی‌تواند به‌درستی مورد ارزیابی مناسب قرار گیرد. در مجموع باید گفت اگرچه از نخستین سال انقلاب اسلامی، سی سال گذشته و دستاوردها بسیار قابل توجه هستند، اما تا رسیدن به وضعیت مطلوب راه درازی در پیش است. چرا که حوزه هنر در ایران دارای منابع و نیروهای بالقوه بسیاری است که نیازمند توجه بیشتر و تلاش وسیع‌تری است.

د) دستاوردهای حوزه رسانه‌ها

مقوله فرهنگ نه تنها عامل، بلکه بسترساز انقلاب اسلامی به‌شمار آمده تا آنجا که این انقلاب را انقلاب نوار کاست نیز نامیده‌اند. بسیاری از اصول قانون اساسی مستقیم یا غیرمستقیم به حوزه فرهنگ اختصاص یافته است تا از این رهگذر بخش فرهنگ در نظام قانون‌گذاری، سیاست‌گذاری و برنامه‌های پیش‌رو به محور کانونی تبدیل شود.

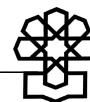
در این بخش از گزارش دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی را در حوزه رسانه در مقایسه با پیش از انقلاب اسلامی، از جهت کمیت و کیفیت مورد بررسی قرار خواهیم داد. گفتنی است این دستاوردها شامل: صدا و سیما، مطبوعات و خبرگزاری‌هاست.

۱. سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران

رادیو و تلویزیون در ایران از سال ۱۳۴۵ به‌صورت رسمی و انحصاری تحت عنوان «رادیو و تلویزیون ملی ایران» آغاز به‌کار کرد. این رسانه پرمخاطب طی ۱۲ سال فعالیت رسمی خود توانست دو شبکه تلویزیونی پاره‌وقت، ۳ شبکه رادیویی درون‌مرزی و ۸ شبکه رادیویی برون‌مرزی دایر کند، که تفصیل آن در جدول ذیل آمده است:

جدول ۷. میزان تولید و پخش رادیو تلویزیونی در سال ۱۳۵۷

ساعت کارکرد روزانه	ساعت	شبکه
۱۰ ساعت	۳,۶۵۰	شبکه اول سراسری
۶ ساعت	۲,۱۹۰	شبکه دوم آموزش
—	۵,۸۴۰	جمع
۵ ساعت	۱,۸۲۵	شبکه اول سراسری
۴ ساعت	۱,۴۶۰	شبکه دوم آموزش
—	۳,۲۸۵	جمع
۲۰ ساعت	۷,۳۰۰	سراسری
۱۰ ساعت	۳,۶۵۰	مراکز استان‌ها
—	۱۰,۹۵۰	جمع
۲۴ ساعت	۸,۷۶۰	سراسری
۱۶ ساعت	۵,۸۴۰	مراکز استان‌ها
۱۲ ساعته	۴,۳۶۸	اف ام
—	۱۸,۹۶۸	جمع
۳ ساعت در هر شبکه	۸,۷۶۰	تولید
۸ ساعت هر شبکه	۲۳,۳۶۰	پخش
—	۳۲,۱۲۰	جمع

پس از انقلاب اسلامی این سازمان زیر نظر مقام معظم رهبری قرار گرفت، که در زمان جنگ تحمیلی رشد کمی این سازمان در حداقل ممکن قرار داشت. پس از پایان جنگ تحمیلی به نسبت دیگر ارکان کشور این سازمان نیز رشد داشته است، به نحوی که امروزه بزرگترین رسانه رادیو تلویزیونی جهان هم از حیث تعداد شبکه، تولید، پخش و حتی نیروی انسانی است که در ادامه در جدول ۱۱ نشان داده می‌شود:

جدول ۸. میزان تولید و پخش رادیو تلویزیونی در سال ۱۳۸۷

ساعت کل	شبکه	
۷۹,۹۹۱	تولید	۴۱ شبکه تلویزیونی درون مرزی
۱۴۰,۱۴۲	پخش	
۱۷۳,۷۳۱	تولید	۴۱ شبکه رادیو درون مرزی
۲۱۳,۲۱۸	پخش	
۱۲,۰۰۰	تولید	۱۲ شبکه تلویزیونی برون مرزی
۳۶,۳۹۸	پخش	
۲۶,۲۶۹	تولید	۱۴ شبکه رادیو برون مرزی
۶۶,۷۸۲	پخش	
۲۰۰,۰۰۰	تولید	جمع ۵۵ شبکه رادیو درون مرزی و برون مرزی
۲۸۰,۰۰۰	پخش	
۸۰,۱۱۱	تولید	جمع ۵۳ شبکه تلویزیونی درون مرزی و برون مرزی
۱۷۶,۵۴۰	پخش	

همان‌طور که مشاهده می‌شود میزان رشد کمی شبکه‌ها، تولید و پخش قابل مقایسه با زمان گذشته نیست.

جدول ۹. مقایسه وضعیت شبکه‌های رادیو تلویزیون در سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۷

۱۳۸۷	۱۳۵۷	شاخص
۴۱	۲	تعداد شبکه تلویزیونی درون مرزی
۱۲	—	تعداد شبکه تلویزیونی برون مرزی
۴۱	۱۰	تعداد شبکه رادیویی درون مرزی
۱۴	۸	تعداد شبکه رادیویی برون مرزی

جدول ۱۰. مقایسه وضعیت تولید رادیو تلویزیون در سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۷

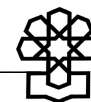
۱۳۸۷	۱۳۵۷	شاخص به ساعت
۷۹,۹۹۱	۳,۲۸۵	میزان تولید تلویزیونی درون‌مرزی
۱۲,۰۰۰	—	میزان تولید تلویزیونی برون‌مرزی
۱۷۳,۷۳۱	۱۰,۹۵۰	میزان تولید رادیویی درون‌مرزی
۲۶,۷۸۲	۸,۷۶۰	میزان تولید رادیویی برون‌مرزی

جدول ۱۱. مقایسه وضعیت پخش رادیو تلویزیون در سال‌های ۱۳۵۷ و ۱۳۸۷

۱۳۸۷	۱۳۵۷	شاخص به ساعت
۱۴۰,۱۴۲	۵,۸۴۰	میزان پخش تلویزیونی درون‌مرزی
۳۶,۳۹۸	—	میزان پخش تلویزیونی برون‌مرزی
۲۱۳,۲۱۸	۱۸,۹۶۸	میزان پخش رادیویی درون‌مرزی
۶۶,۷۸۲	۳۲,۱۲۰	میزان پخش رادیویی برون‌مرزی

۲. عرصه مطبوعات

مطبوعات به‌عنوان یکی از رسانه‌های ارتباط جمعی، با نفوذترین وسیله انتقال خبر، نظرات و افکار عمومی است. ویژگی این رسانه آن است که ضمن انتشار مداوم و منظم اخبار و تبادل افکار در لایه‌های گوناگون اجتماعی، می‌تواند ایفاگر نقش عمودی یعنی انتشار اخبار و افکار میان دولت و ملت باشد. چه آنکه رسانه مطبوعات نه تنها رکن رکین، که حافظ و نگهبان جوامع مردم‌سالار است، و باید پدیده مردم‌سالاری را در فرایند تکاملی‌اش از گزند طوفان‌های مطلق‌نگری، جزمیت و انحصار و استبداد مصون نگه دارد. شاید به‌دلیل همین ویژگی‌ها و کارکردهای استبدادستیزانه مطبوعات بود که در رژیم گذشته التفات چندانی به توسعه این رسانه نشد. بررسی و کمیت مطبوعات در طول سال‌های پیش از انقلاب نشان از توسعه‌نیافتگی این رسانه می‌نماید. فراوانی جدول نشریات پیش از انقلاب اسلامی معیار خوبی در ارزیابی وضعیت این رسانه است.

جدول ۱۲. فراوانی نشریات در پیش از انقلاب

دوره	تعداد
دهه ۱۲۷۰	۵۲
دهه ۱۲۸۰	۲۸۴
دهه ۱۲۹۰	۲۲
دهه ۱۳۰۰	۴۹۶
دهه ۱۳۱۰	۹۹
دهه ۱۳۲۰	۱۴۹۷
دهه ۱۳۳۰	۱۱۵۰
دهه ۱۳۴۰	۳۴۹
دهه ۱۳۵۰-۱۳۵۷	۲۲۷

در جدول فوق، اگر آمار مربوط به دو مقطع خاص یعنی دهه‌های^۱ ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰ که جامعه متأثر از فضای سیاسی و اجتماعی ناشی از ضعف دولت مرکزی بود را به کناری بگذاریم الباقی دوره‌ها با رشد کمی ناچیزی در حوزه مطبوعات مواجه بوده‌اند. در این دوران کیفیت مطبوعات نیز به مراتب بدتر از کمیت نشریات بوده است. از این منظر می‌توان گفت مطبوعات ایران در این مقطع با دو مشکل اساسی مواجه بود که هر دو مشکل مانع اساسی بر سر راه این دوره به‌شمار می‌آید.

نخست عوامل محیطی همچون قوانین و مقررات، سانسور حکومتی و موانع اجتماعی و فرهنگی و دوم عوامل درون سازمانی، نظیر تأثیر مستقیم سلیقه مدیریت‌ها بر محتوای مطبوعات، عدم تخصص‌های لازم و کادر مناسب که نه تنها از آموزش‌های لازم برخوردار نبودند، بلکه از نوعی انقطاع تاریخی نیز رنج می‌بردند. به همین دلیل مطبوعات در جریان دوره پانزده‌ساله انقلاب اسلامی در مقایسه با رسانه‌های کوچک‌تر همچون نوار کاست، پوستر و شبنامه از توجه و اقبال کمتری در بین مردم برخوردار بود.^۲

به‌طور کلی با مروری بر مطالب زیر که مهم‌ترین ویژگی‌های مطبوعات در ادوار مختلف پیش از انقلاب اسلامی به‌شمار می‌آیند می‌توان به عمق عقب‌ماندگی مطبوعات در این دوره پی برد:

۱. دوره حیات مطبوعات بیشتر نباتی بود و به محض قبضه قدرت توسط حکام مستبد و بالا رفتن چماق سرکوب که ظلیعه آغاز یک دوره نامعلوم استبداد بود، قلم‌ها یا شکسته می‌شدند یا از شدت ناامنی در غلاف خود جای می‌گرفتند. اگر هم می‌مانند، جرم خود را با زمانه تطبیق می‌دادند و بدین ترتیب دوره حیات نباتی مطبوعات پس از یک مقطع آگاهی بخشی و شورآفرینی آغاز می‌شد.
۲. نظام حقوقی و قانونی یکپارچه و مشخص که به‌طور مستمر ناظر و حاکم بر حوزه

۱. مسعود برزین، تجزیه و تحلیل آماری مطبوعات ایران ۱۳۵۷-۱۳۱۵ هـ ش، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۰.

۲. طهورت قاسمی، نهضت امام خمینی و مطبوعات، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱، صص ۱۵۱ و ۱۵۲.

مطبوعات باشد یا وجود نداشت و اگر هم در یک مقطعی بر روی کاغذ آمد، در همانجا ماند و جوهرش خشک شد. به بیان دیگر قوانین از حیث تأمین حقوق مطبوعات بسیار ناقص و محدود اما از جهت تحکیم نظام‌های کنترلی غیرمعارف و صدور مجوز، منافع حاکمیت را تأمین می‌کرد.

۳. به‌طور کلی به‌دلیل شکاف بین مطبوعات با زندگی و نیازهای واقعی جامعه و مردم، کارکرد آموزشی و اطلاع‌رسانی مطبوعات ضعیف و کم‌اثر بوده و گروه‌های اصیل امکان حضور در عرصه مطبوعات را نداشتند. چرا که مطبوعات فاقد استقلال حرفه‌ای، بازتاب تکثر سیاسی موجود در جامعه نبود، بلکه تنها اشکال خاصی از جامعه‌پذیری سیاسی را که مورد نظر حکومت بود، ترویج می‌کردند.^۱

با وقوع انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ سرنوشت مطبوعات به‌گونه‌ای دیگر رقم خورد و پس از چندی مطبوعات در مقاطعی با فرودهایی مواجه بوده است. اما مجموعاً در این دوره مطبوعات شاهد رشد قابل توجهی از جهت کمیت و کیفیت نیز بود. طبق آمار سال ۱۳۸۳، مطبوعات شاهد رشد قابل توجهی از جهت کمیت و کیفیت نیز بوده است. طبق آمار سال ۱۳۸۳، مجوز ۲۸۰۰ نشریه صادر شد که از این مجموعه، تعداد ۲۱۰ مجوز متعلق به گروه روزنامه‌ها بود. حتی سرانه مصرف کاغذ و شمارگان نشریات حدود صد درصد افزایش یافت؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت مصرف سالیانه کاغذ روزنامه به یک صد هزار تن رسید و شمارگان مطبوعات با احتساب شمارگان روزنامه‌ها و مجلات سراسری و نشریات استانی به سه میلیون نسخه در روز رسید. در این سال سیر صعودی تقاضا برای اخذ مجوز نشریات خود نشان از رونق این رسانه می‌نماید. بیش از ۳۰۰۰ متقاضی در سال ۱۳۸۳ به‌عنوان یکی از سال‌های پس از انقلاب اهمیت مطبوعات را نزد افکار عمومی بیان می‌دارد. نشریات محلی نیز به ۵۹۱ و منطقه‌ای نیز به ۱۴۹ عنوان دست یافت.^۲

به‌طور کلی موارد زیر از ویژگی‌های مهم در آمار رشد کمی مطبوعات محسوب می‌شود:

۱. افزایش تعداد متقاضیان نشریه و مجوزهای صادره در گروه‌های مختلف روزنامه، نشریات

محلی و تخصصی،

۲. افزایش شمارگان (به‌منزله برخورداری بیشتر شهروندان از کالای روزنامه) و مصرف کاغذ

روزنامه،

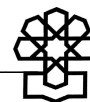
۳. تعداد نشریات استانی همسنگ با سایر تحولات فزونی یافت و روزنامه‌ها و هفته‌نامه‌های استانی

راه‌اندازی شد، به‌طوری که طبق آخرین برآوردها ۳۱ روزنامه منظم استانی در حال انتشار هستند.

۴. افزایش نشریات تخصصی در زمینه‌های مختلف صنعتی، فنی، مهندسی، پزشکی، کشاورزی،

۱. مهرانوش جعفری، مقدمه‌ای بر راهبرد توسعه مطبوعات، تهران: داستان، ۱۳۸۴، صص ۹ و ۱۰.

۲. همان، ص ۵۲.

کودک و نوجوان، خانواده و سرگرمی و جدول و معارف اسلامی از جمله ویژگی‌های چشمگیر رشد کمی نشریات در این دوره است.^۱

علاوه بر مطالب پیشگفت، شاید بتوان گفت این تحولات کیفی مطبوعات در سال‌های پس از انقلاب اسلامی است که این رسانه را به سوی توسعه رهنمون کرده است. در توصیف بررسی تحولات کیفی مطبوعات به اختصار می‌توان به موارد زیر اشاره کرد. تمامی این موارد را می‌توان جزء مهم‌ترین دستاوردهای انقلاب اسلامی به حساب آورد:

۱. گسترش دامنه بحث و گفت‌وگو در مسائل اجتماعی و سیاسی،
۲. ارتقای سطح مطالب انتقادی (چیرگی گفتمان نقد در مطبوعات)،
۳. تنوع و تکثر در عناوین مطبوعات تخصصی و همچنین روزنامه‌ها،
۴. حضور بیشتر شخصیت‌های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی به‌ویژه جوانان در عرصه مطبوعات،
۵. گسترش و تمایل بیشتر مردم به مطبوعات و افزایش فرهنگ روزنامه‌خوانی،
۶. شکل‌گیری و تقویت نهادهای صنفی و مدنی در حوزه مطبوعات و تشکیل خانه‌های مطبوعات در استان‌ها،
۷. استفاده بیشتر از فناوری ارتباطی در تولید و عرضه مطبوعات و در نتیجه افزایش سطح کیفی و حرفه‌ای نشریات از حیث حروفچینی، صفحه‌بندی و استفاده از عنصر رنگ و بهره‌گیری بیشتر از تصاویر، طرح و کاریکاتور،
۸. تولید و انتشار روزنامه‌های پرشمارگان متعلق به بخش خصوصی و دولتی که شمارگان برخی به حدود پانصد هزار نسخه (۵۰۰,۰۰۰) در روز نیز رسید.
۹. گرایش گروه‌ها و نیروهای منتقد دولت به استفاده بیشتر و بهتر از رسانه مطبوعات و در نتیجه کمک به رشد و بهبود فرهنگ گفتمان نقد و انتقاد.
۱۰. رشد کیفی نشریات محلی همسنگ با نشریات سراسری در زمینه‌هایی همچون اصول حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، چاپ و صفحه‌بندی،
۱۱. توسعه و پیشرفت صنعت مطبوعات از جمله احداث چاپخانه‌ها و تجهیزات جانبی چاپ روزنامه و مجله در پایتخت و سایر مراکز استان‌ها و در نتیجه توسعه نسبی اشتغال در بخش صنعت مرتبط با مطبوعات،
۱۲. استقلال نسبی مطبوعات در اقلام مصرفی (کاغذ) از طریق کمک به راه‌اندازی و ادامه حیات تولید کاغذ داخلی روزنامه و کاهش واردات آن.^۲

۱. همان، ص ۵۳.

۲. مهرنوش جعفری، همان، صص ۵۲ و ۵۴.

۳. عرصه خبرگزاری‌ها

انتشار سریع و پی‌درپی روزنامه‌ها در سراسر اروپا و آمریکا، این نیاز را ایجاد کرد که برای ارسال اخبار آن کشورها بایستی به مراکز خبری دست یافت که با اعزام خبرنگاران حرفه‌ای به اقصی نقاط جهان، بتوانند رویدادهای سراسر اروپا، آمریکا و کشورهای دیگر را ارسال کنند. این نیاز باعث شکل‌گیری خبرگزاری‌ها شد. خبرگزاری‌ها در اصل وظیفه تولید و پخش خبر را برعهده دارند و رسالتشان در انتقال سریع، بی‌طرفانه و اخبار و وقایع دنیای اطراف است.

اما جهان غرب با ایجاد چهار خبرگزاری:

۱. فرانس پرس،

۲. رویتر،

۳. آسوشیتد پرس،

۴. یونایتد پرس.

انحصار جریان اخبار و اطلاعات در سطح جهان را در اختیار خود گرفت و آن بی‌طرفی مدنظر در فلسفه خبرگزاری‌ها را زیر پا گذاشت.

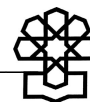
خبرگزاری‌ها در قبل از انقلاب

وزارت امور خارجه ایران در سال ۱۳۱۳ (۱۹۳۴م) «خبرگزاری پارس» را در جایگاه یک مرکز خبری ملی و رسمی تأسیس کرد. این سازمان برای مدت ۶ سال زیر نظر وزارت خارجه به انتشار اخبار ملی و بین‌المللی پرداخت. در اردیبهشت ۱۳۱۹ (۱۹۴۰م) اداره تبلیغات تأسیس شد و سازمان خبری پارس به صورت بخشی وابسته به این تشکیلات درآمد. در سال ۱۳۴۲ (۱۹۶۳م) وزارت اطلاعات تأسیس و فعالیت سازمان خبری پارس به این وزارتخانه واگذار شد و از این تاریخ به نام خبرگزاری پارس یا «پانا» تغییر نام یافت. در تیر ماه ۱۳۵۴ با تأسیس وزارت اطلاعات و جهانگردی، خبرگزاری پارس به شرکت سهامی عام تبدیل و جزء وزارتخانه جدید شد.

در دی‌ماه ۱۳۵۰، «خبرگزاری رادیو و تلویزیون ملی ایران» در چارچوب واحد اطلاعات و اخبار، کار خود را آغاز کرد. در سال ۱۳۵۵ این خبرگزاری با گروه تحقیق که آن زمان مستقل و زیر نظر معاون سیاسی سازمان اداره می‌شد، ادغام و از آن پس تشکیلات «واحد مرکزی خبر» ایجاد شد.

خبرگزاری‌ها پس از انقلاب

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، شورای انقلاب در سال ۱۳۵۷ تصمیم به تغییر نام وزارت اطلاعات و جهانگردی به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی گرفت. به دنبال آن در آذر ۱۳۶۰ لایحه‌ای به مجلس شورای اسلامی عرضه گردید و نام خبرگزاری «پارس» به خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران

«ایرنا» مبدل شد. این خبرگزاری با عضویت در خبرگزاری‌های:

۱. بین‌المللی اسلامی،

۲. سازمان آسیا - اقیانوسیه،

۳. غیرمتعهدها،

۴. اوپک،

۵. اتحادیه دریای خزر،

۶. اکو.

همچنین همکاری دوجانبه با خبرگزاری‌های ملی؛ قطر، چین، ژاپن ترکیه، کره شمالی، عربستان، اسپانیا، ویتنام، ترکمنستان، روسیه، مراکش، نیجریه، کره جنوبی و ... نقش بارزی در عرصه خبری جهان ایفا می‌کند.

واحد مرکزی خبر امروزه بیش از ۳۰ دفتر رسمی در کشورهای مختلف جهان دارد و با عنایت به اینکه این خبرگزاری بخش لاینفک سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران است، لذا در تمامی عرصه‌های ملی و بین‌المللی ایفای نقش می‌نماید و به‌علت این وضعیت امکان تفکیک فعالیت‌های آن به‌عنوان یک خبرگزاری ممکن نیست و بنابراین فعالیت‌های آن را می‌توان در خروجی‌های صدا و سیما مشاهده کرد.

نهایتاً سومین خبرگزاری مهم ایران در شانزدهم آذر ۱۳۷۸ تحت عنوان خبرگزاری دانشجویان ایران «ایسنا» کار خود را آغاز کرد. این خبرگزاری با حمایت جهاد دانشگاهی به فعالیت پرداخت، از آنجا که ایسنا وابسته به جهاد دانشگاهی است، امکانات دفاتر آن در سراسر کشور مدد رسان این خبرگزاری شده است. به‌طوری‌که در حال حاضر بیش از ۳۰ دفتر جهاد دانشگاهی دفاتر خبرگزاری دانشجویان است.

دانشجویان بدنه اصلی ایسنا محسوب می‌شوند. از امور فنی تا کادر خبر، همه دانشگاهی هستند. خبرنگاران عمدتاً دانشجویان داوطلب می‌باشند. این خبرگزاری در خارج از کشور دفتر ندارد، اما دانشجویان ایرانی خارج از کشور اخباری برای این خبرگزاری ارسال می‌کنند. هر سه خبرگزاری مذکور بخش عمده‌ای از هزینه خود را از بودجه عمومی کشور تأمین می‌کنند. البته دارای درآمدهای اختصاصی نیز در کنار آن هستند.

با عنایت به اینکه خبرگزاری‌های مذکور امکان پوشش تخصصی تمامی بخش‌ها را نداشته و بیشتر جنبه ملی داشتند؛ لذا نظام جمهوری اسلامی ایران به این نتیجه رسید که نیاز به خبرگزاری‌های تخصصی فارغ از تصدی دولت دارد که در نتیجه مجوز تأسیس خبرگزاری‌های غیردولتی را صادر کردند و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز آیین‌نامه‌ای برای سامان‌دهی این

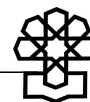

خبرگزاری‌ها در هیئت دولت تصویب کرده است. لازم به ذکر است که این خبرگزاری‌ها از یارانه‌های دولت در قالب کمک‌های بلاعوض وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بهره‌مند می‌شوند. از نکات بارز این خبرگزاری‌ها فعالیت‌های تخصصی آنها مانند خبرگزاری کار، خبرگزاری قرآنی خبرگزاری کتاب و غیره است که هر یک در زمینه‌های تخصصی خود اخبار آن حوزه را پوشش کامل می‌دهند. در کنار خبرگزاری‌های فوق نیز تعداد قابل توجهی خبرگزاری‌های خصوصی که در سال‌های پس از انقلاب تأسیس شدند از اهمیت به‌سزایی برخوردارند.

هـ) دستاوردهای عرصه گردشگری

گردشگری نیز همچون حوزه رسانه‌ها شاهد، دستاوردهای قابل توجهی در سال‌های پس از انقلاب بوده است. رشد ۲۰ درصدی ورود گردشگران خارجی به کشور در چند سال اخیر نشان از حرکت این بخش در مسیر توسعه است. این تعداد ۱,۸۱۶,۹۰۰ نفر در سال ۱۳۸۵ به ۲,۱۷۱,۶۹۹ نفر در سال ۱۳۸۶ رسیده است. پس از انقلاب این بخش در پنج حوزه شامل توسعه گردشگری خارجی و بین‌المللی، توسعه گردشگری داخلی، نظارت و استانداردسازی مراکز خدمات گردشگری، بازاریابی و تبلیغات و همچنین توسعه گردشگری موضوعی و تخصصی گام‌های بلندی را برداشته است؛ که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. تشکیل کمیته آمار گردشگران ورودی کشور به منظور: شفاف‌سازی اطلاعات آماری و گزارش‌دهی به مراجع ذی‌صلاح داخلی و خارجی،
۲. تهیه آمار گردشگری جهت برنامه‌ریزی کلان و استراتژیک کشور،
۳. طراحی و اجرای دائمی سیستم جامع آمار گردشگران ورودی کشور،
۴. طراحی سامانه خدمات ویزای الکترونیک برای اولین بار در کشور،
۵. صدور بیش از ۲۵۰,۰۰۰ رواید ورود به کشور از طریق این سامانه،
۶. توسعه همکاری‌های گردشگری از طریق شرکت در کنفرانس‌ها، همایش‌ها و نشست‌های بین‌المللی،
۷. احیای اسناد، تفاهم‌نامه‌ها و موافقت‌نامه‌های گردشگری با کشورهای نظیر الجزایر، اندونزی، کنیا، ازبکستان، کوبا، جمهوری دموکراتیک خلق کره، سوریه و بلغارستان،
۸. انجام پژوهش‌های آماری پیرامون گردشگران کشورهای از جمله، مالزی، فرانسه، استرالیا و ترکیه،
۹. کمک به اجرای طرح‌ها و پروژه‌های بین‌المللی از طریق امکان‌سنجی اسناد قانونی و بازار

کار گردشگری و کمبودهای مهارتی،

۱۰. تعیین ۱۰۴۳ مسیر جدید گردشگری کشور برحسب مناطق پنج‌گانه در ۳۰ استان کشور،

۱۱. تعیین ۵۸۲ مسیر گردشگری با علایق ویژه،

۱۲. برگزاری ۱۱۶ کارگاه تخصصی آموزشی ویژه شاغلین و دست‌اندرکاران صنعت گردشگری،

۱۳. انجام تعداد ۲۷۷,۶۰۰ مورد نظارت و بازرسی در مراکز خدمات گردشگری جهت کنترل کیفیت و رعایت حقوق گردشگران،

۱۴. راه‌اندازی خانه‌های جهانگردی در ۲۰ استان کشور با هدف اطلاع‌رسانی به گردشگران داخلی و خارجی،

۱۵. برگزاری ۸ نمایشگاه بین‌المللی و ملی گردشگری در ایران،

۱۶. شناسایی و معرفی ۲۸۰ روستای هدف گردشگری،

۱۷. تهیه ۱۹۰ طرح مطالعات گردشگری در روستاهای هدف گردشگری،

۱۸. برگزاری ۵۵ جشنواره گردشگری در روستاهای هدف و مناطق عشایری،

۱۹. تهیه و تصویب طرح کارآفرینی در روستاهای هدف گردشگری،

۲۰. تدوین ۱۱۰ مسیر گردشگری سلامت در کشور،

۲۱. اجرای طرح ملی زنگ گردشگری در ۱۰۰۰ مدرسه،

۲۲. برگزاری کارگاه‌های آموزشی در زمینه اخلاق گردشگری جهت ۱۰۰۰ تن از دانشجویان،

۲۳. برنامه‌ریزی طرح ملی گردش مهر و بازدید از موزه‌ها و جاذبه‌های گردشگری جهت ۳۵۰,۰۰۰ دانش‌آموز و دانشجو،

۲۴. حمایت از ۲۸ پایان‌نامه در زمینه گردشگری،

۲۵. راه‌اندازی سامانه سفر کارت ملی و استقرار آن در دفاتر خدمات مسافرتی و واحدهای اقامتی سراسر کشور به منظور رونق و ترویج گردشگری داخلی به عنوان پیش‌شرط اصلی توسعه گردشگری خارجی کشور طبق طرح کشوری سفر کارت ملی، برای تمام کارکنان دولت یک نوع کارت اعتباری صادر می‌گردد که فرد می‌تواند با شارژ کردن (واریز کردن وجه نقد به) آن در هنگام مراجعه به دفاتر خدمات مسافرتی، رستوران‌ها و واحدهای اقامتی (شامل هتل‌ها، مهمانپذیرها، متل‌ها و غیره) هزینه مربوطه را پرداخت نماید. طرح مزبور در واقع با اهداف زیر به اجرا درآمده است:

۱-۲۵. توزیع سفر در تمام ماه‌ها و فصول سال به جای تمرکز آن در تابستان و عید نوروز،

۲-۲۵. از بین بردن ضرورت حمل پول نقد توسط مسافر و در نتیجه افزایش ضریب امنیتی در

زمینه سرقت و مفقودشدگی وجوه نقد،

۳-۲۵. برخورداری مسافران و گردشگران داخلی از تخفیفات مشمول این طرح در هتل‌ها و رستوران‌ها و در نتیجه تشویق و ترغیب مردم کشور به سفرهای داخلی،
۴-۲۵. حذف واسطه‌های مختلف در امر سفر و در نتیجه کاهش هزینه و قیمت سفر.

(و) دستاوردهای حوزه جوانان

در این بخش از گزارش به دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه جوانان که شامل دو بخش تقنینی و اجرایی است، پرداخته می‌شود.

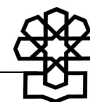
۱. تقنینی

قوانین مربوط به قبل از انقلاب

تعداد مصوبات مجلس شورای ملی درخصوص جوانان قبل از انقلاب اسلامی (از تاریخ ۱۳۱۰/۲/۱۹ تا ۱۳۵۷/۴/۸) ۳۸ قانون بوده است، فهرست اهم آنها در جدول ذیل آمده است، این قوانین (جدول ۱۶) که توسط مجلس شورای ملی و کمیسیون‌های پارلمانی مجلسین تصویب شده است، پس از انقلاب اسلامی به دلیل غیرارزشی بودن حذف یا اصلاح شد.

جدول ۱۳. فهرست مصوبات قبل از انقلاب اسلامی به ترتیب زمانی آنها در یک نگاه کلی

ردیف	عنوان	مرجع	تاریخ تصویب
۱	قانون سازمان ملی پیشاهنگی	مجلس شورای ملی	۱۳۳۷/۲/۱۰
۲	تصمیم متخذه انتخاب کمیسیون خاص به منظور بررسی وضع آموزش و پرورش جوانان کشور	مجلس شورای ملی	۱۳۴۴/۲/۱۴
۳	قانون واگذاری اموال منقول و غیرمنقول به کاخ جوانان	مجلس شورای ملی	۱۳۴۵/۱۰/۱۴
۴	قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی	مجلس شورای ملی	۱۳۵۳/۴/۱۷
۵	قانون اصلاح قانون سازمان ملی پیشاهنگی ایران	مجلس شورای ملی	۱۳۵۳/۹/۱۱
۶	قانون اصلاح ماده (۱) قانون سازمان ملی پیشاهنگی ایران	مجلس شورای ملی	۱۳۵۴/۲/۲۸
۷	آیین‌نامه اجرایی موضوع ماده (۸) قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی	کمیسیون‌های پارلمانی مجلسین	۱۳۵۴/۴/۱۲
۸	قانون اصلاح ماده (۵) قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی	مجلس شورا	۱۳۵۷/۱۱/۱۱

قوانین مربوط به بعد از انقلاب اسلامی

از بدو انقلاب اسلامی تاکنون درخصوص جوانان به استثنای قوانین بودجه سنواتی ۴۴ قانون تصویب شده است. این قوانین از سال ۱۳۵۸ توسط نهادهای شورای انقلاب، شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجلس شورای اسلامی، مجمع تشخیص مصلحت نظام و هیئت وزیران تصویب شده است. از تعداد ۴۴ قانون مصوب، شورای انقلاب ۳ مورد، مجمع تشخیص مصلحت نظام ۲ مورد، شورای عالی انقلاب فرهنگی ۷ مورد، مجلس شورای اسلامی ۹ مورد، هیئت وزیران ۲۳ مورد را تصویب کردند. فهرست اهم قوانین به تفکیک مراجع تصویب به شرح زیر می‌باشد (جدول ۱۷).

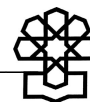
جدول ۱۴. فهرست مصوبات بعد انقلاب اسلامی به ترتیب اهمیت مراجع تصویب و ترتیب زمانی آنها در

یک نگاه کلی

ردیف	عنوان	مرجع	تاریخ تصویب
۱	لایحه قانونی اصلاح مواد (۷) و (۸) قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی	شورای انقلاب	۱۳۵۸/۷/۲۶
۲	آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده (۷) موضوع لایحه قانونی اصلاح مواد (۷) و (۸) قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی	شورای انقلاب	۱۳۵۹/۳/۱۲
۳	اساسنامه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	شورای انقلاب	۱۳۵۹/۲/۳۱
۴	قانون کار	مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۳۶۹/۸/۲۹
۵	سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران	مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۳۸۲/۹/۲۲
۶	تشکیل شورای عالی جوانان	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۱/۲/۱
۷	اهداف، سیاست‌ها، وظایف و اساسنامه شورای عالی جوانان	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۱/۵/۶
۸	اصول سیاست فرهنگی کشور	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۱/۵/۲۰
۹	اساسنامه باشگاه دانش‌پژوهان جوان...	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۳/۸/۱۰
۱۰	اصلاح و تکمیل اساسنامه شورای عالی جوانان (موضوع ابلاغیه شماره ۲۰۲۰/رش مورخ ۱۳۷۱/۶/۲)	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۱/۶/۲
۱۱	اهداف و سیاست‌های کلی فرهنگی برنامه سوم توسعه کشور	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۷/۱۲/۲۵
۱۲	سیاست‌های مقابله با تهاجم فرهنگی	شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۸/۱۲/۲۴

ردیف	عنوان	مرجع	تاریخ تصویب
۱۳	قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۶۸/۱۱/۱۱
۱۴	قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۰/۷/۲۴
۱۵	قانون برنامه پنجساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۳/۹/۲۰
۱۶	اهداف کلان کیفی خط‌مشی‌های اساسی و سیاست‌های کلی برنامه دوم توسعه	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۳/۹/۲۰
۱۷	قانون تشویق احداث و عرضه واحدهای مسکونی استیجاری	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۷/۳/۲۴
۱۸	قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مواد (۷۰)، (۷۱)، (۱۰۸)، (۱۰۷)، (۱۰۹)، (۱۶۲)، (۱۶۳)، (۱۷۵)	مجلس شورای اسلامی	۱۳۷۹/۱/۱۷
۱۹	قانون حمایت از کودکان و نوجوانان	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۱/۱۰/۱۱
۲۰	قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ماده (۱۱۲)	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۳/۶/۱۱
۲۱	قانون تسهیل ازدواج جوانان	مجلس شورای اسلامی	۱۳۸۴/۱۰/۷
۲۲	غنی‌سازی اوقات فراغت دانش‌آموزان	هیئت وزیران	۱۳۶۸/۳/۲۲
۲۳	الحاق تبصره‌ای به عنوان تبصره «۲» به ماده (۴) آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده (۷) لایحه قانونی اصلاح مواد (۷) و (۸) قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی مصوب ۱۳۵۹/۳/۱۲	هیئت وزیران	۱۳۷۰/۵/۳۰
۲۴	آیین‌نامه همکاری وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و مراکز تولیدی و آموزشی در اجرای نظام جدید آموزش متوسطه	هیئت وزیران	۱۳۷۱/۸/۶
۲۵	تأمین اعتبار و اختصاص مبلغ یک میلیارد ریال به منظور اجرای طرح‌ها و تقویت مراکز خدمات مربوط به جوانان و فعال‌سازی دبیرخانه و کمیته‌های شورای جوانان به شورای عالی جوانان	هیئت وزیران	۱۳۷۵/۵/۲۴
۲۶	تأمین اعتبار و اختصاص مبلغ دو میلیارد ریال به منظور اجرای طرح‌های ملی و منطقه‌ای و تقویت مراکز مربوط به جوانان و فعال‌سازی دبیرخانه و کمیته‌های شورای عالی جوانان و برگزاری اردوها به نهاد ریاست جمهوری	هیئت وزیران	۱۳۷۵/۶/۲۵
۲۷	تأمین اعتبار و اختصاص مبلغ سیصد میلیون ریال به منظور تدوین و انتشار ۲۰ عنوان کتاب درباره انقلاب اسلامی برای جوانان به شرکت سهامی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	هیئت وزیران	۱۳۷۵/۷/۸
۲۸	آیین‌نامه وظایف، مسئولیت‌ها و نحوه همکاری دستگاه‌های اجرایی در زمینه رشد و شکوفایی ورزش قهرمانی کشور	هیئت وزیران	۱۳۷۶/۵/۸

ردیف	عنوان	مرجع	تاریخ تصویب
۲۹	آیین‌نامه اجرایی ردیف‌های ۱ و ۲ بند «الف» تبصره «۴» قانون بودجه سال ۱۳۷۷ کل کشور	هیئت وزیران	۱۳۷۷/۳/۲۴
۳۰	آیین‌نامه اجرایی جزء ۱، ۲، ۳ بندهای «الف»، «ج» و تبصره «۴» قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور	هیئت وزیران	۱۳۷۸/۲/۲۶
۳۱	اساسنامه فدراسیون ورزش آماتوری جمهوری اسلامی ایران.	هیئت وزیران	۱۳۷۸/۳/۹
۳۲	آیین‌نامه شرایط متقاضیان اجاره واحدهای استجاری	هیئت وزیران	۱۳۷۸/۷/۲۸
۳۳	آیین‌نامه اجرایی بند «ط» تبصره «۳» قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور	هیئت وزیران	۱۳۷۹/۲/۲۸
۳۴	آیین‌نامه اجرایی ردیف ۱ بند «الف» تبصره «۴» قانون بودجه سال ۱۳۷۹ کل کشور	هیئت وزیران	۱۳۷۹/۳/۲۹
۳۵	آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۵۷) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	هیئت وزیران	۱۳۷۹/۹/۲
۳۶	آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۰۸) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	هیئت وزیران	۱۳۷۹/۹/۶
۳۷	راهکارهای اجرایی حوزه‌های بخشی قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹	هیئت وزیران	۱۳۷۹/۱۰/۲۱
۳۸	آیین‌نامه اجرایی ماده (۷۰) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	هیئت وزیران	۱۳۷۹/۱۱/۱۲
۳۹	آیین‌نامه اجرایی ماده (۱)، (۲) و (۴) بند «الف» تبصره «۴» قانون بودجه سال ۱۳۸۰ کل کشور	هیئت وزیران	۱۳۸۰/۵/۱۰
۴۰	تصویب‌نامه درخصوص تعیین سطوح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در امور جوانان	هیئت وزیران	۱۳۸۲/۸/۱۱
۴۱	آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۱۲) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	هیئت وزیران	۱۳۸۴/۱۲/۲۳
۴۲	برنامه جامع ملی ساماندهی امور جوانان	هیئت وزیران	۱۳۸۴/۱۲/۲۳
۴۳	آیین‌نامه اجرایی برنامه جامع ساماندهی اوقات فراغت جوانان..	هیئت وزیران	۱۳۷۴/۲/۲۱
۴۴	صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع)	هیئت وزیران	۱۳۸۵/۲/۲۹

در مقایسه قوانین مصوب نظام مقدس اسلامی ایران با مصوبات قبل از انقلاب تعداد قوانین در جهت ارائه تسهیلات و امکانات به جوانان ۱۵/۷۸ درصد رشد داشته است (جدول ۱۸).

جدول ۱۵. مقایسه تعداد قوانین مصوب در قبل و بعد از انقلاب اسلامی

قوانین مصوب	قبل از انقلاب اسلامی	بعد از انقلاب اسلامی	در صد رشد
۲۸	۴۴	۱۵/۷۸	

۲. بخش اجرایی

انقلاب اسلامی در جهت رفع مشکلات جوانان، رشد، تقویت فکری، خلاقیت‌ها و استعداد‌های جوانان برنامه‌هایی را به‌عنوان شاخص تدوین کرده است. این شاخص‌ها هرچند که با اهداف برنامه‌های تدوین شده فاصله زیادی دارند، با عناوین زیر تحت نظارت و راهبری سازمان ملی جوانان توسط دستگاه‌ها و نهادهای اجرایی کشور عملیاتی می‌شود.

اوقات فراغت

این برنامه هرساله با نظارت و راهبری سازمان ملی جوانان و با مشارکت دستگاه‌های اجرایی و با هدف توسعه و پرورش خلاقیت‌های فرهنگی و هنری، ارتقا و رشد علمی و فکری و دینی و کسب مهارت‌ها انجام می‌گیرد، به‌عنوان مثال در سال ۱۳۸۶ تعداد ۱۴۰۲۴ نفر تحت پوشش این برنامه‌ها قرار گرفته‌اند.^۱

برنامه ازدواج جوانان

در حال حاضر ازدواج جوانان و ارائه تسهیلات از سوی دولت به مزدوجین به دو صورت انجام می‌گیرد:

۱. برگزاری مراسم ازدواج، با مشارکت دستگاه‌ها و نهادها به صورت گروهی دستگاه‌های نظیر وزارت علوم تحقیقات و فناوری، سازمان ملی جوانان، شهرداری، کمیته امداد حضرت امام (ره) متولی برگزاری این گونه مراسم‌ها می‌باشند.

۲. ارائه تسهیلات از طریق اعطای وام ازدواج به جوانان این تسهیلات توسط صندوق مهر امام رضا (ع) مدیریت می‌شود، برای هر نفر مبلغ ۲۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال تسهیلات اعطا می‌شود که ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال آن برای خرید کالاهای تولید داخلی و مابقی به صورت نقدی به متقاضی پرداخت می‌شود به‌عنوان مثال در سال ۱۳۸۵ به تعداد ۳۶۲۹۵۲ نفر و در سال ۱۳۸۶ به تعداد ۹۰۵۸۵۴ نفر از زوج‌های جوان وام ازدواج به‌صورت نقدی پرداخت شده است.^۲

ارتقای فرهنگ و هویت دینی و ملی جوانان

این برنامه که با هدف تحکیم و هویت دینی و ملی جوانان متناسب با میراث ملی، دینی و شرایط زمانی، مکانی و جهانی صورت می‌پذیرد و با برنامه‌ریزی و راهبری سازمان ملی جوانان در سراسر کشور اجرا می‌شود. برای مثال در سال ۱۳۸۶ تعداد ۱۲,۵۳۳,۰۰۰ نفر از جوانان تحت پوشش قرار گرفته‌اند.

۱. گزارش عملکرد اقتصادی و نظارتی سازمان ملی جوانان در سال سوم برنامه چهارم توسعه (سال ۱۳۸۶).

۲. گزارش عملکرد صندوق مهر امام رضا (ع) در سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶.

برنامه‌های اشتغال ویژه جوانان

این برنامه که از دیگر دستاوردهای انقلاب اسلامی می‌باشد و با هدف ایجاد زمینه برای اشتغال پایدار و جهت رفع بیکاری از طریق خوداشتغالی با تأکید بر کارآفرینی و ایجاد بنگاه‌های زودبازده اجرا می‌شود. به شکل ذیل انجام می‌پذیرد:

۱. گسترش تعاملات میان جوانان کشور با جوانان کشورهای مختلف،
۲. معرفی دستاوردهای کشور در حوزه جوانان و برقراری ارتباط و همکاری با سازمان ملی جوانان کشورهای دوست، در سطح بین‌المللی از طریق انعقاد تفاهم‌نامه‌های فی‌مابین،
۳. ارتقا و گسترش روابط فرهنگی، ورزشی جوانان و استفاده از تجارب کشورهای مختلف در رابطه با مشارکت جوانان برای حل مسائل و مشکلات مرتبط با این قشر،
۴. اعزام نیروی کار به سایر کشورها.

به‌طور مثال در سال ۱۳۸۶ برای ۸۸۷,۰۰۰ نفر از جوانان اشتغال شده ایجاد است.^۱

اعطای تسهیلات اشتغال

این تسهیلات که توسط صندوق مهر امام رضا (ع) به متقاضیان خوداشتغالی و اشتغال‌زایی در قالب وام در سراسر کشور تخصیص می‌یابد. سقف وام تخصیصی تا مبلغ ۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال است. به‌عنوان مثال در سال ۱۳۸۵ به تعداد ۳۲۵۴۶ نفر و در سال ۱۳۸۶ به تعداد ۴۶۶۷۹ نفر وام خوداشتغالی پرداخت شده است.^۲

برنامه ارتقای مشارکت جوانان

هدف از این برنامه مشارکت جوانان در نظام تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر کشور است. در این راستا دولت در جهت قانونمند کردن حضور جوانان در مجامع و شوراهای مجلس دانش‌آموزی را شکل داده است تا آمادگی لازم در جوانان را برای سطوح عالی مدیریت کشور در آینده ایجاد کند. در این خصوص دولت در سال ۱۳۸۶ تعداد ۷,۸۰۰,۰۰۰ نفر جوان را تحت پوشش این برنامه قرار داده است.^۳

توسعه تشکل‌ها و سازمان‌های غیردولتی

هدف از این برنامه هماهنگی و سامان‌دهی امور جوانان از طریق تشکل‌ها و سازمان‌های غیردولتی است. این سازمان‌ها در بخش‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی و عمرانی، دینی، اجتماعی، خدمات بهداشتی فعالیت می‌کنند تاکنون تعداد ۲۶۹۲ تشکل مجوز فعالیت گرفتند و تمدید اعتبار کردند.

۱. گزارش عملکرد سازمان ملی جوانان در سال ۱۳۸۶.

۲. گزارش عملکرد صندوق مهر امام رضا (ع) در سال ۱۳۸۶.

۳. گزارش عملکرد اقتصادی و نظارتی سازمان ملی جوانان در سال سوم برنامه چهارم توسعه (سال ۱۳۸۶).

توسعه و رشد آموزش جوانان

در بخش آموزش و پرورش در سال ۱۳۵۷ تعداد دانش‌آموزان ۷,۹۵۴,۴۳۰ نفر بوده است که این رقم در حال حاضر به ۱۴,۹۳۰,۰۸۴ نفر رسیده است.^۱ در مقایسه با قبل از انقلاب در سال ۱۳۵۷ نسبت جمعیت دانش‌آموزان به جمعیت کل کشور سال ۱۳۵۷، ۲۳/۴ درصد بوده است، در صورتی که نسبت جمعیت دانش‌آموز در سال ۱۳۸۷ به نسبت جمعیت کل کشور در همین سال به ۲۱ درصد رسیده است.

تعداد دانش‌آموزان در سال ۱۳۵۷ نسبت به تعداد دانش‌آموزان سال ۱۳۸۷، ۸۷/۶ درصد رشد را نشان می‌دهد.

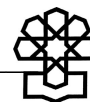
در بخش آموزش عالی نیز در سال ۱۳۵۷ تعداد دانشجویان ۱۷۰,۰۰۰ نفر بوده است که در حال حاضر به ۳,۴۰۰,۰۰۰ نفر رسیده است؛^۲ در مقایسه با سال ۱۳۵۷ نسبت جمعیت دانشجویان به جمعیت کل کشور سال ۱۳۵۷، ۰/۵ درصد بوده است، در صورتی که نسبت جمعیت دانشجویان در سال ۱۳۸۷ به نسبت جمعیت کل کشور در ۱۳۸۷ به ۴/۸ درصد رسیده است.

تعداد دانشجویان در سال ۱۳۵۷ نسبت به تعداد دانشجویان سال ۱۳۸۷، ۱۹۰۰ درصد رشد را نشان می‌دهد.

موفقیت جوانان ایرانی در عرصه‌های علمی - تحقیقی و ورزشی پس از انقلاب شکوهمند اسلامی نیز یکی دیگر از دستاوردهای مهم این نظام مقدس است، به طوری که طی سال‌های اخیر پس از انقلاب اسلامی در رقابت‌های ورزشی علمی جزو نفرات برتر در بین کشورهای پیشرفته دنیا شناخته شدند، حضور در المپیادهای جهانی و کسب مدال‌های طلا و نقره حاصل رشد علمی ورزشی جوانان ایرانی است. در بخش تحقیقات علمی، پزشکی، نظامی و هسته‌ای نیز به موفقیت‌های بزرگی دست یافتند (جدول ۱۹).

۱. وزارت آموزش و پرورش.

۲. وزارت علوم تحقیقات و فناوری.

جدول ۱۶. مقایسه رشد و توسعه آموزش جمعیت جوان در دو دوره قبل از انقلاب اسلامی

و بعد از انقلاب اسلامی

درصد رشد	درصد رشد به جمعیت کل کشور ۱۳۸۷	درصد رشد به جمعیت کل کشور ۱۳۵۷	جمعیت کل کشور		سال ۱۳۸۷	سال ۱۳۵۷	
			۱۳۸۷	۱۳۵۷			
۸۷/۶	۲۱	۲۳/۴	۷۰ میلیون	۳۴ میلیون	۱۴,۹۳۰,۰۸۴	۷,۹۵۴,۴۳۰	تعداد دانش‌آموزان
۱۹۰۰	۴/۸	۰/۵	۷۰ میلیون نفر	۳۴ میلیون نفر	۳,۴۰۰,۰۰۰	۱۷۰,۰۰۰	تعداد دانشجویان

در مجموع با توجه به سهم سنگین جمعیت جوان در هرم سنی جمعیت کشور و نیازهای متعدد این قشر عظیم در عرصه‌های اشتغال، مسکن، ازدواج و تأمین تمام مایحتاج زندگی چنین به نظر می‌رسد که ظرفیت نهادهای موجود پاسخ‌گویی حتی بخش ناچیزی از این نیازها نخواهند بود و افزایش سن ازدواج و کاهش سن اعتیاد که دامنه‌های آن به روستاها نیز رسیده است زنگ خطری را برای تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران جامعه به صدا درآورده است.

به هر حال انتظار می‌رود، در چارچوب برنامه پنج‌ساله پنجم که هم‌اکنون در آستانه تدوین آن قرار داریم و نیز برنامه‌های بودجه‌ای سالیانه کشور قشر جوان بیش از پیش مورد توجه قرار گیرند و این نسل سرنوشت‌ساز برای کشور به حال خود واگذار نشوند تا از ناحیه آسیب‌های متعدد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی نه تنها جوانان بلکه کل جامعه متضرر نشود.

ز) دستاوردهای حوزه زنان و خانواده

پس از پیروزی انقلاب اسلامی حضور زنان در جامعه به نحو چشمگیری افزایش یافت، مهم‌ترین عامل در تحول نقش زنان در سال‌های بعد از انقلاب را می‌توان دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) دانست که تأکید ویژه‌ای بر مشارکت زنان در صحنه‌های مختلف سیاسی و اجتماعی داشتند.

بخش مهمی از تشکل‌های زنان در زمان امام (ره) شکل گرفت، مانند: بسیج خواهران و... بخش دیگری از عقایدی که مانع حضور زنان در جامعه می‌شدند، با سیاست اخلاقی امام (ره)، موضوعیت خود را از دست دادند. اخلاقی شدن فضای عمومی در سال‌های بعد از انقلاب اسلامی موجب پذیرش بیشتر مشارکت زنان در جامعه شد. تحت تأثیر این تحولات، سهم زنان در موقعیت‌های نظام آموزش عالی کشور، حضور در عرصه‌های اقتصادی و فرهنگی، (نظیر فیلم، ادبیات، موسیقی، رسانه و...)، چهره‌های متفاوت از آنان را به جامعه ایران نشان داد. این حضور بی‌شک تغییراتی در نوع نگرش، گرایش‌ها و باورهای عمومی آنان داشت. در پی این تغییرات، زنان

خواستار نقش فعال‌تر در زندگی مردمی و اجتماعی شدند و آرمان‌های انقلاب اسلامی نیز به این خواسته، مشروعیت دینی بخشید حجاب، به جهت مصون‌سازی محیط اجتماعی، اعتماد به محیط بیرونی را افزایش داد و زمینه‌های روانی و فرهنگی مساعدی را برای مشارکت زنان در زندگی اجتماعی مهیا ساخت. مجموعه تغییرات ذکر شده موجب شد تا زنان در سی سال گذشته، نه تنها حضور خود را در جامعه افزایش دادند، بلکه در برخی از عرصه‌ها از مردان نیز پیشی گرفتند. در این بخش از گزارش سعی خواهد شد این روند در محورهای و عرصه‌های مختلف بررسی شود.

۱. زنان در حوزه قانون‌گذاری

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۵۸ تصویب شد. نخستین دستاورد آن متنی بود که در مقدمه قانون اساسی به زنان و نقش آنان به وضوح اشاره داشت: «زنان به دلیل ستم بیشتری که از نظام طاغوت متحمل شده‌اند، استیفای حقوق آنان بیش‌تر خواهد بود» و در ادامه ضمن ارزش‌گذاری به وظیفه خطیر و پرارج مادری به مسئله حضور زنان همگام با مردان در صحنه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و... نیز تأکید شده است.

به این ترتیب توجه به نقش زن در متن قانون اساسی فقط به مقدمه آن خلاصه نشد؛ بلکه اصل ۲۱ نیز به‌طور خاص به حقوق زنان اختصاص یافت. در این اصل وظیفه دولت در احقاق حقوق زنان در اموری چون ایجاد بسترهای مناسب برای رشد شخصیت زن، احیای حقوق مادی و معنوی او، حمایت از مادران و کودکان، ایجاد دادگاه‌های خانواده و بیمه خاص برای زنان بی‌سرپرست و سال‌خورده تأکید شده است.

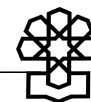
در همین راستا، اصل دهم نیز به خانواده و اهمیت آن می‌پردازد: «از آن‌جا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوطه باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی برپایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد».

لازم به ذکر است که در بخش حقوق ملت، فصل سوم قانون اساسی، همه افراد ملت اعم از زن و مرد، یکسان در حمایت قانون قرار داشته و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

تصویب قوانین و مقررات دیگر نیز از جمله اقداماتی بود که قانون‌گذار به منظور رعایت حقوق زنان در پیش گرفت:

۱. دادگاه خانواده به منظور حل اختلافات خانوادگی،

۲. تدوین شروط ضمن عقد ازدواج و ثبت آن در سند ازدواج،

۳. قانون الحاق یک تبصره به ماده (۱۰۸۲) قانون مدنی در مورد مهریه و به نرخ روز شدن آن،
۴. قانون اصلاح مقررات مربوط به طلاق،
۵. اصلاح ماده (۱۱۶۹) قانون مدنی در باب حضانت،
۶. ایجاد مراکز مشاوره و معاضدت قضایی،
۷. اصلاح ماده (۱۰۴۱) قانون مدنی در مورد سن ازدواج دختران،
۸. قانون تأمین زنان و کودکان بی سرپرست،
۹. توجه به اجرت‌المثل کار زنان در خانه با اصلاح ماده (۳۳۶) قانون مدنی و... موارد دیگری که باید بنا به مقتضیات زمان به اصلاح و بازنگری در آن اقدام کرد.

۲. زنان در عرصه‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی

براساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵، از میان حدود ۶۴ میلیون نفر جمعیت، بیش از ۵۴ میلیون نفر باسواد هستند. بدین ترتیب میزان باسوادی در کشور بیش از ۸۴ درصد است. از مجموع باسوادان کشور ۲۸ میلیون و ۸۳۵ هزار نفر را مردان (۸۸/۷ درصد) و ۲۵ میلیون و ۲۴۷ هزار نفر را زنان (۸۰/۳ درصد) تشکیل داده‌اند. همچنین در سال مزبور حدود ۱ میلیون و ۳۴۷ هزار سوادآموز در دوره‌های مختلف سازمان نهضت سوادآموزی مشغول به تحصیل بوده‌اند.

رشد تحصیلی زنان در سال‌های اخیر نسبت به سال‌های قبل رقم بسیار چشمگیری داشته است. در حال حاضر دختران جوان که تشکیل‌دهنده ۴۸ درصد از جمعیت کشور هستند، در مقایسه با پسران جوان که ۵۲ درصد از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند، امکان حضور بیشتری را در دانشگاه‌ها به خود اختصاص داده‌اند. به این ترتیب آمار زنان دانشجو از مردان پیشی گرفته است.

۱-۲. امور علمی

آخرین وضعیت زنان در نظام آموزش عالی کشور به‌طور رسمی چنین اعلام شده است:^۱ براساس این گزارش توزیع نسبی پذیرفته‌شدگان زن در دانشگاه آزاد اسلامی نسبت به کل پذیرفته‌شدگان این دانشگاه در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۱۳۸۵، ۵۴/۹۵ درصد بوده است که این رقم نسبت به سال ۱۳۷۵-۱۳۷۶، ۲۴/۰۴ درصد و نسبت به دو دهه گذشته ۲۶/۹ درصد افزایش داشته است. همچنین تعداد دانشجویان زن در مراکز آموزش عالی دولتی در سال تحصیلی ۱۳۸۵-۱۳۸۶، نزدیک به ۹۰ هزار نفر برآورد شده است که این رقم نسبت به سال تحصیلی

۱. مرکز آمار و اطلاعات شورای فرهنگی - اجتماعی زنان.

۱۳۷۵-۱۳۷۶، بیش از سه برابر و نسبت به سه دهه گذشته بیش از ۱۸ برابر شده است.

طبق آمار اعلام شده توزیع نسبی دانشجویان زن مراکز آموزش عالی دولتی نسبت به کل دانشجویان مراکز آموزش عالی دولتی در سال تحصیلی ۱۳۸۵-۱۳۸۶، ۵۷/۷۶ درصد برآورد شده است که این رقم نسبت به سه دهه گذشته ۹۳/۵۶ درصد افزایش داشته است. درباره درصدهای اختصاص یافته به زنان در رشته‌های تحصیلی باید گفت: در سال ۱۳۸۶، ۵۷/۱ درصد دانشجویان زن در رشته‌های علوم انسانی، ۱۵/۷ درصد در رشته‌های علوم پایه، ۱۰/۹ درصد در رشته‌های فنی مهندسی، ۷/۳ درصد در رشته‌های پزشکی، ۴/۶ درصد در رشته‌های کشاورزی و دامپزشکی، ۳/۴ درصد در رشته‌های هنر مشغول به تحصیل بوده‌اند.

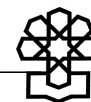
در سال ۱۳۸۶، ۷۹/۹ درصد دانشجویان دختر در مقطع کارشناسی، ۱۳/۸ درصد در مقطع کاردانی، ۳/۷ درصد در مقطع کارشناسی ارشد، ۲/۶ درصد در مقطع دکتری مشغول به تحصیل بوده‌اند. بر همین اساس تغییرات این شاخص طی سال‌های اخیر نشان‌دهنده آن است، تعداد دانشجویان زن در مقطع دکتری طی ده سال گذشته ۲۶۹ درصد افزایش داشته، همچنین تعداد دانشجویان دختر در مقطع کارشناسی ارشد ۲۶ برابر و در مقطع کارشناسی ۲۲ برابر شده است.

به علاوه تعداد دانش‌آموختگان زن مراکز آموزش عالی دولتی در سال تحصیلی ۱۳۸۵-۱۳۸۴ نزدیک به ۹۴ هزار نفر گزارش شده است که این رقم نسبت به سال ۱۳۷۵-۱۳۷۶، ۲/۳ برابر و نسبت به سه دهه گذشته، ۶/۷ برابر شده است. توزیع نسبی دانش‌آموختگان زن در مراکز آموزش عالی دولتی نسبت به کل دانش‌آموختگان مراکز آموزش عالی دولتی در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۱۳۸۵، ۵۲/۷۱ درصد برآورد شده است که این رقم نسبت به سال ۱۳۷۵-۱۳۷۶، ۵۵/۹ درصد و نسبت به سه دهه گذشته، ۸۴/۲۴ درصد افزایش داشته است.

در سال ۱۳۸۵، ۴۲/۷ درصد دانش‌آموختگان زن در مراکز آموزش عالی دولتی، در رشته‌های علوم انسانی، ۱۷/۵ درصد در رشته‌های پزشکی، ۱۴/۳ درصد در رشته‌های فنی مهندسی، ۱۱/۱ درصد در رشته‌های علوم پایه و ۸/۶ درصد در رشته‌های هنر و ۵/۶ درصد در رشته‌های کشاورزی و دامپزشکی فارغ‌التحصیل شده‌اند.

همچنین در سال ۱۳۸۵، ۶۲/۲ درصد دانش‌آموختگان زن در مراکز آموزش دولتی، در مقطع کارشناسی، ۲۹/۸ درصد در مقطع کاردانی، ۴/۸ درصد در مقطع کارشناسی ارشد، ۳/۱۳ درصد در مقطع دکتری فارغ‌التحصیل شده‌اند.

نکته قابل توجه در این میان این است که تغییرات این شاخص طی سال‌های اخیر نشان می‌دهد که تعداد فارغ‌التحصیلان زن در مقطع کارشناسی نسبت به سه دهه گذشته ۱۲ برابر، کارشناسی ارشد

۴۴ برابر، دکتری ۵/۸ برابر و در مقطع کاردانی ۸/۹ برابر شده است.^۱

۲-۲. امور فرهنگی

در سایر حوزه‌های فرهنگ چون ادبیات، نشر و هنر، متأسفانه آمار دقیقی موجود نیست. بنا به تحقیقی که از سوی دفتر امور بانوان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر شد، صاحبان آثار فرهنگی طی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ مشخص شده است. تعداد کتاب‌های منتشر شده توسط زنان نویسنده و اهل قلم در سال ۱۳۷۹، ۵۶۱۳ نسخه بوده است که این رقم نسبت به سال ۱۳۷۶، ۷۴/۲۱ درصد افزایش داشته است.

تعداد زنان اهل قلم و صاحب اثر در سال ۱۳۷۹، ۲۸۱۱ نفر گزارش شده است که این رقم نسبت به سال ۱۳۷۶، ۲۷۰/۸۴ درصد رشد داشته است.

تعداد زنان ناشر در سال ۱۳۷۹، ۱۳۶ نفر ذکر شده است که این رقم نسبت به سال ۱۳۷۶، ۵۶/۳۲ درصد رشد داشته است.

تعداد آثار زنان فیلم‌ساز که در سال ۱۳۷۹ در جشنواره‌های بین‌المللی خارج از کشور مطرح شده‌اند، ۲۶۸ مورد بوده است که این رقم نسبت به سال ۱۳۷۶، ۷۳۷/۵ درصد رشد داشته است.

۲-۳. امور اجتماعی

در این حوزه از مهمترین دستاوردهای زنان در عرصه اجتماعی می‌توان به افزایش تشکل‌های زنان، موفقیت در عرصه ورزش، بهداشت و سلامت زنان اشاره کرد:

۲-۳-۱. تشکل‌های زنان

تعداد سازمان‌های غیردولتی زنان تا پایان سال ۱۳۸۵ که اجازه فعالیت گرفته‌اند به ۷۳۶ تشکل رسیده است که این رقم در دهه گذشته بیش از ۱۲ برابر رشد داشته است. این سازمان‌ها در زمینه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، صنفی، تخصصی و خیریه‌ای فعالیت دارند.

۲-۳-۲. ورزش زنان

قبل از انقلاب اسلامی تنها ۱۲ داور و ۸ مربی زن در کشور وجود داشت که در ۱۰ رشته ورزشی فعالیت می‌کردند. در حال حاضر پس از تشکیل «سازمان ورزش زنان»، حدود ۵۷ هزار مربی و داور زن در ایران وجود دارد که از این تعداد، ۵۰۰ نفر از آنها دارای درجه بین‌المللی هستند. سازمان تربیت بدنی تعداد ورزشکاران تحت پوشش خدمات درمانی توسط فدراسیون پزشکی - ورزشی را ۵۸۵ هزار و ۵۴۳ نفر تا پاییز ۱۳۸۶ اعلام کرد. این افراد دارای کارت درمانی هستند. عمده اهداف ورزش بانوان پس از انقلاب اسلامی عمومیت دادن و هماهنگ کردن ورزش در

۱. مرکز آمار و اطلاعات شورای فرهنگی - اجتماعی زنان.

بافت سنتی خانواده‌ها و توجه به علاقه‌مندی ویژه جوانان به ورزش قهرمانی بوده که با توجه به تلاش‌های صورت گرفته، نتایج شایسته‌ای به دست آمده است. اکنون زنان ورزشکار ایرانی در ۴۴ رشته ورزشی فعال هستند که ۳۲ رشته آن مجوز شرکت در مسابقات برون‌مرزی را دارند. در کاروان ورزشی ایران در سال ۱۳۸۵ و در جریان بازی‌های آسیایی دوحه قطر، ۲۴۳ ورزشکار اعزام شدند که ۲۷ ورزشکار از زنان بودند. لازم به ذکر است که اولین اعزام برون‌مرزی در رشته تیراندازی در سال ۱۳۶۹ به مسابقات آسیایی چین صورت گرفت. همچنین در سال ۱۳۸۱، قهرمانان مفتخر به دریافت ۴۰ مدال در بازی‌های خارج از کشور شدند که حتی یک دهم این تعداد در قبل از انقلاب نصیب ورزشکاران کشورمان نشده بود. در کمیته ملی المپیک ایران سه نفر از اعضای اصلی زن هستند، این در حالی است که تعداد کل اعضای این کمیته ۱۱ نفر هستند که این امر حتی در کشورهایی که از نظر ورزشی پیشرفته هستند، هنوز محقق نشده است.^۱

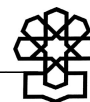
در پی استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران در بهمن ۱۳۵۷ و به وجود آمدن تحولات اساسی در ساختار سیاسی و اجتماعی کشور و دگرگونی فرهنگی متأثر از انقلاب، ورزش بانوان کشور نیز دستخوش تغییرات سازمانی شد.

تا قبل از پیروزی انقلاب، ورزش بانوان کشور تحت پوشش دفتر امور مشترک فدراسیون‌ها قرار داشت و هر یک از فدراسیون‌ها مسئولیت سامان‌دهی همزمان ورزش مردان و زنان را عهده‌دار بودند. از سال ۱۳۵۹ با توجه به تحولات فرهنگی به وجود آمده در کشور، تفکیک تشکیلات ورزش بانوان از مردان مطرح و از سال ۱۳۶۰ رسماً این تفکیک صورت پذیرفت. در این سال پس از طی مراحل قانونی سازمان تربیت بدنی مسئولیت اداره و سامان‌دهی ورزش بانوان کشور را به «کمیته ورزش بانوان» واگذار کرد، کمیته‌ای که خود تحت پوشش تشکیلات سازمان تربیت بدنی قرار داشت.

۳-۲-۳. بهداشت و سلامت زنان

طبق آخرین آمار به نقل از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ایران از نظر شاخص‌های سلامت زنان پس از انقلاب به کاهش ۹۰ درصدی مرگ و میر زنان باردار و کاهش زایمان توسط افراد آموزش ندیده به کمتر از ۳ درصد رسیده است. میزان مرگ و میر زنان به علت زایمان قبل از انقلاب، ۲۴۰ در هزار تولد زنده بود، اما امروز این میزان به حدود ۲۰ مرگ به ازای هر هزار تولد زنده کاهش یافته است که در ۹ دانشگاه علوم پزشکی کشور اکنون این میزان به صفر رسیده است. میزان زایمان توسط افراد آموزش ندیده نیز که قبل از انقلاب بیش از ۵۰ درصد بود، امروز به کمتر از ۳ درصد کاهش یافته است. یعنی بیش از ۹۷ درصد زایمان‌ها توسط افراد آموزش دیده

۱. مجله حورا، بهمن ۱۳۸۲.

انجام می‌شود.

کاهش مرگ و میر نوزادان و کودکان زیر ۵ سال، افزایش امید به زندگی، افزایش تعداد زنان عضو هیئت علمی دانشگاه‌ها (اکنون نزدیک به ۴ هزار نفر، یعنی یک سوم کل اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی را تشکیل می‌دهند)، افزایش دانشجویان زن (تا مرز دوسوم کل دانشجویان کشور) همه از دستاوردهای پس از انقلاب اسلامی ایران در ۳۰ سال گذشته است. مجلس شورای اسلامی در دوره پنجم ۵۰ درصد ظرفیت رشته‌های تخصصی پزشکی را به زنان اختصاص داد. بر این اساس اکنون در بسیاری از رشته‌های تخصصی و فوق تخصصی زنان دانشمند و با تجربه‌ای داریم که مشغول خدمت‌رسانی به مردم هستند.

۳. زنان در عرصه اقتصاد

۳-۱. اشتغال زنان

اشتغال زنان در ایران با میزان سواد و سطح تحصیلات آنان ارتباط تنگاتنگی دارد. آمار نشان می‌دهد که میزان اشتغال در زنانی که تحصیلات عالی دارند، ۴ برابر زنان دارای تحصیلات متوسطه و ۱۳ برابر زنانی است که بی‌سواد هستند. براساس آمار سال ۱۳۸۵ زنان حدود ۱۵ درصد نیروی کار کشور را تشکیل می‌دهند. بیشتر زنان در ادارات دولتی مشغول به کار هستند. آمار سال ۱۳۷۵، ۶۴ درصد زنان را شاغل در ادارات دولتی اعلام می‌کند. بخش‌هایی که زنان خدمات ارائه می‌دهند شامل آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، بانک‌ها و سایر ادارات دولتی است.

نکته مهم دیگری که باید به آن توجه کرد، این است که شغل ۵۳ درصد زنان در ردیف مشاغل علمی، تخصصی و کارمندی قرار می‌گیرد. یعنی سطح زنانی که در مشاغل تولیدی، کارگری، صنعتی و... هستند در جامعه ما پایین است. مرکز اطلاعات و آمار شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، آخرین وضعیت اشتغال آنان را چنین اعلام کرد: بر طبق آخرین سرشماری نفوس و مسکن (سال ۱۳۸۵) ۱۲/۴ درصد زنان ده‌ساله و بیشتر، فعال قلمداد شده‌اند، این در حالی است که جمعیت زنان فعال خانه‌دار که جمعیت ۵۴/۶ درصدی زنان را تشکیل می‌دهند، در نظر گرفته نشده‌اند.

بر این اساس نرخ اشتغال زنان ۷۶/۶ درصد برآورد شده است، لکن درصد زنان شاغل به کل جمعیت زنان ده‌ساله و بیشتر تنها ۹/۵ درصد است. این در حالی است که جمعیت فعال مردان ۶۵/۶ درصد و نرخ اشتغال آنان ۸۹ درصد است. ۵۳/۷۷ درصد زنان فعال شهری و ۷۴/۵۲ درصد زنان فعال روستایی شاغل هستند، نرخ اشتغال زنان طی دهه گذشته ۱۱/۵۳ درصد و طی سه دهه گذشته ۸/۳۴ درصد کاهش داشته است. به گزارش مرکز فوق: ۳۱/۶ درصد زنان شاغل در بخش کشاورزی، ۳۱/۸ درصد در بخش صنعت و ۳۶/۶ درصد در بخش خدمات مشغول به کار

هستند. همچنین از نظر گروه‌های عمده فعالیت، ۲۴ درصد زنان شاغل در فعالیت‌های آموزشی، ۲۳/۴ درصد در فعالیت‌های صنعتی، ۱۴/۴ درصد در فعالیت‌های کشاورزی، ۸/۸ درصد در فعالیت‌های بهداشتی، ۶/۵ درصد در اداره امور عمومی و بقیه در سایر گروه‌های عمده فعالیت مشغول به کار هستند.^۱

از نظر گروه‌های عمده شغلی نیز به ترتیب ۲۹/۶ درصد زنان شاغل در گروه متخصصان، ۲۰/۱۲ درصد در گروه صنعتگران، ۱۱/۶ درصد در گروه کشاورزان، ۸/۶ درصد در گروه کارکنان امور اداری و دفتری، ۸/۴ درصد در گروه کارکنان خدماتی و فروشندگان، ۷/۶ درصد در گروه تکنیسین‌ها و بقیه در سایر گروه‌های عمده شغلی قرار دارند. ۵۹/۷ درصد زنان شاغل در بخش خصوصی و ۳۷/۳ درصد زنان شاغل در بخش عمومی مشغول به کار هستند. ۸۷/۷ درصد زنان شاغل، باسواد و ۱۲/۳ درصد زنان شاغل، بی‌سواد هستند. با تأکید بر اینکه ۳۶/۶ درصد زنان شاغل دارای تحصیلات عالیه، ۲۲/۲ درصد دارای تحصیلات متوسطه و ۹/۱ درصد دارای تحصیلات راهنمایی و ۱۱/۷ درصد دارای تحصیلات ابتدایی هستند، این در حالی است که ۱۲/۹ درصد مردان شاغل دارای تحصیلات عالیه هستند، تعداد کارکنان زن مشمول و غیرمشمول استخدام کشوری در سال ۱۳۸۵، ۷۵۷۵۱۶ نفر است که این رقم نسبت به سال ۱۳۷۶، ۱۰/۰۴ درصد افزایش داشته، لکن نسبت به سال ۱۳۸۴، ۲/۹۳ درصد کاهش داشته است. علاوه بر این ۵۷/۷ درصد زنان تابع استخدام کشوری در وزارت آموزش و پرورش و ۱۳/۴ درصد در وزارت بهداشت و بقیه در سایر وزارتخانه‌ها مشغول به کار هستند.

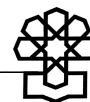
براساس آخرین گزارش مرکز آمار ایران، سهم اشتغال زنان در مقایسه با قبل از انقلاب رشدی ۳ درصدی داشته است. به طوری که سهم زنان در اشتغال در سال ۱۳۵۵ چیزی حدود ۱۲ درصد برآورد شده که طبق این آمار به ۱۵ درصد افزایش یافته است.

وزارت جهاد کشاورزی نیز در آمار اعلام کرد که ۴۰ درصد فراورده‌های کشاورزی توسط زنان روستایی تولید می‌شود. همچنین ۷۵ درصد زنان در فعالیت‌های مربوط به صنایع دستی، ۸۰ درصد در قالبیافی، به عنوان اولین منبع درآمد بعد از نفت در کشور، و در بعضی روستاها ۴۰ تا ۹۷ درصد از بار فعالیت‌های تولیدی به دوش زنان است.

۲-۳. مدیران زن

تعداد زنان شاغل در پست‌های مدیریت و سرپرستی دستگاه‌ها نسبت به کل مدیران، در سال ۱۳۸۰، ۶/۹۳ درصد برآورد شده است که این رقم نسبت به سال ۱۳۸۷، ۱/۷ درصد افزایش داشته است.

۱. انجمن زنان کارآفرین.

طبق آخرین آمار کمتر از ۷ درصد مدیران کشور را زنان تشکیل می‌دهند که تا نقطه مطلوب فاصله زیادی داریم. در سال‌های پس از انقلاب یک زن در پست معاونت رئیس جمهور، دو زن در پست معاونت وزیر، سه زن در پست شهردار مناطق حضور داشته‌اند.^۱

۳-۳. تعاونی‌های زنان

زنان در بخش تعاونی نیز حضوری فعال دارند. طبق آمار اعلام شده توسط وزارت تعاون در سال ۱۳۸۴ از مجموع ۸۶ هزار و ۴۷۲ تعاونی در کل کشور، تعداد ۱۳ هزار و ۵۶ تعاونی مربوط به زنان می‌شود که ۱۵ درصد از کل تعاونی‌ها را دربرمی‌گیرد.

تعاونی‌های زنان به تعاونی‌هایی گفته می‌شود که ۵۰ درصد از اعضای آن را زنان تشکیل می‌دهند. البته این آمار بدون احتساب تعاونی‌های آموزشی است. در حال حاضر بیش از ۱۵ هزار تعاونی آموزشی در کل کشور وجود دارد که تعداد هفت هزار و ۸۵۴ تعاونی با عضویت بیش از ۶۶۴ هزار نفر معادل ۵۰ درصد از اعضای کل تعاونی‌های آموزشی مربوط به دختران در مقاطع تحصیلی مختلف است.^۲

هدف وزارت تعاون در این بخش ایجاد زمینه‌های مناسب برای استقلال در تمام عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی از طریق تشکل و توسعه تعاونی‌های زنان، تشویق و حمایت از تشکیل شرکت‌ها و اتحادیه‌های تعاونی زنان، فراهم آوردن فرصت‌های آموزشی و ارتقا مهارت‌های شغلی مورد نیاز زنان است.

۳-۴. زنان بازرگان

پس از انقلاب مشروطه، زنان با تأسیس مدارس دخترانه و افزایش میزان تحصیلات و تنها به‌عنوان معلم و پرستار وارد عرصه اجتماعی شدند، اما در بخش‌های اقتصادی حضوری کم‌رنگ داشتند. در سال ۱۳۲۶ هجری شمسی یعنی حدود ۶۰ سال پیش، نخستین زن که یکی از نوادگان ملک‌التجار بود، موفق به دریافت کارت بازرگانی شد و به تأسیس دفتر اقدام کرد. هر چند که پس از آن زنانی دیگر وارد عرصه اقتصاد شدند، اما حضور زنان در اتاق بازرگانی در واقع صفر بوده است.

اگرچه تاکنون اطلاعات دقیقی در ارتباط با فعالیت‌های بازرگانی زنان در ایران جمع‌آوری نشده است، اما در دهه اخیر زنان در جایگاه تصمیم‌گیری به اتاق‌های بازرگانی که نام پارلمان خصوصی ایران را دارد، وارد شده و جایگاه یافته‌اند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی اگرچه منعی برای حضور زنان در اتاق‌های بازرگانی وجود نداشت، اما به دلیل شرایط خاص آن دوره، بانوان بازرگان حضور فعالی در اتاق‌های بازرگانی

۱. مرکز آمار و اطلاعات شورای فرهنگی - اجتماعی زنان.

۲. سایت وزارت تعاون.

نداشتند، اما همگام با آغاز توسعه و گسترش حضور زنان در مراکز و محافل علمی، دانشگاهی و مدنی آنان به مرور توانستند با مشارکت در اتاق‌های مذکور موفق به حضور در اتاق‌های بازرگانی و رونق عملیات اقتصادی خود شوند. در ۷ اسفند ۱۳۸۱ در پنجمین دوره انتخابات اتاق‌های بازرگانی زنان موفق به ورود به هیئت نمایندگان اتاق‌های تهران، ساری و اهواز شدند.

سال ۱۳۸۳ حرکت‌هایی توسط تعدادی از زنان کارآفرین و بازرگان برای تشکیل NGOهای مختلف با هدف توسعه ارتباطات و ایجاد شبکه‌های مختلف راه‌اندازی شد که می‌توان به انجمن زنان مدیر کارآفرین، شوراهای بانوان اتاق‌های بازرگانی ایران و تهران، انجمن زنان تاجر و... اشاره کرد.

در سال ۱۳۸۵ نخستین تشکل زنان بازرگان ایران به وجود آمد. از جمله اهداف این تشکل، بازاریابی و ظرفیت‌سازی جهت فعالیت زنان بازرگان، استفاده از روش‌های تسهیل‌کننده برای ایجاد شغل و توسعه بنگاه‌های اقتصادی زنان است. همچنین اتاق‌های بازرگانی زنان در شهرهای دیگر نیز تأسیس شده و این روند رو به گسترش است. اکنون زنان بازرگان در صحنه‌های بین‌المللی و نمایشگاه‌های برون‌مرزی توانایی خود را به اثبات رسانده‌اند.^۱

۳-۵. فعالیت سازمان‌های کارگری

مشارکت زنان در شوراهای کارگری آگاهی جنسیتی آنان را بالا برد، زیرا مبارزاتشان برای دستیابی به دستمزد بالاتر و موقعیت بهتر، بُعد جنسیتی داشت. برای مثال، شوراها نقش مهمی در تأسیس مهد کودک‌ها داشتند، به این ترتیب، زنان کارگر می‌توانستند خارج از خانه کار کنند بدون آنکه نگران فرزندانشان باشند.

۳-۶. تأسیس کلاس‌های سوادآموزی

زنان بی‌سواد در ردیف کارگر غیرماهر قرار می‌گرفتند در نتیجه، دستمزد کمتری دریافت می‌کردند. در دهه ۱۳۷۰، ایجاد امکانات آموزشی برای جوانان طبقات کارگر و روستایی در رشد آگاهی جنسیتی در میان اکثر جوانان نقش بسیار مهمی داشت. در نتیجه، آنان خواستار پیگیری اصلاح قوانین به نفع زنان توسط زنان نویسنده و حقوقدان و نمایندگان زن مجلس شدند.

۳-۷. مسئله بهداشت کار

استفاده از مواد شیمیایی در صنایع داروسازی یا شرایط سخت کاری در صنایع غذایی و پارچه‌بافی برای زنان خطرناک‌تر بود تا مردان. در نتیجه، آگاهی جنسیتی در میان کارگران ایجاد شد زیرا، برای اولین بار، زنان در شوراها در نقش زن فعالیت می‌کردند.

۱. سایت اتاق بازرگانی تهران.

۳-۸. حمایت‌های شغلی از زنان شاغل

به‌منظور حمایت از زنان شاغل و توجه به بنیان خانواده، قوانین و مقررات موجود، موادی را به این موضوع اختصاص داده‌اند. حمایت‌های مذکور بر دو نوع است:

۳-۸-۱. حمایت‌های مربوط به نوع کار زن

در قانون کار، تأمین تسهیلات مورد نیاز زنان شاغل پیش‌بینی شده است. برای مثال مواد (۷۵)، (۷۷) و (۷۸) قانون کار را می‌توان نام برد.

۳-۸-۲. حمایت‌های مربوط به جنبه مادری زنان شاغل

- کاهش ساعت کار زنان،
- قانون راجع به خدمت نیمه‌وقت بانوان،
- تدارک مهد کودک،
- تأمین مرخصی زایمان با حقوق،
- قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی از این جمله است.

۴. زنان در عرصه سیاسی

همبستگی گسترده مردان و زنان از همه اقشار و جناح‌های مذهبی و سیاسی در پیروزی انقلاب اسلامی به طرز چشمگیری تعیین‌کننده بود، به‌خصوص زنان به شکل بارزی در تمامی صحنه‌های این جهاد بزرگ حضور فعال و گسترده‌ای داشتند. صحنه‌هایی از آن نوع که مادری را با کودکی در آغوش، شتابان به سوی میدان نبرد و لوله‌های مسلسل نشان می‌داد بیانگر سهم عمده و تعیین‌کننده این قشر بزرگ جامعه در مبارزه بود.

پس از آن نیز ما مکرر حضور سیاسی زنان را در جنگ تحمیلی، حمایت از رزمندگان و پشت جبهه‌های حق علیه باطل، انتخابات ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی، شوراهای شهر و روستا و... شاهدیم.

انتخابات مهم‌ترین حوزه سیاسی است که زنان در سی سال گذشته چه به‌عنوان انتخاب‌کننده و چه به‌عنوان انتخاب‌شونده با مشارکت خود به آن پاسخ شایسته دادند. هرچند که آمار انتخابات با تفکیک جنس در همه دوره‌ها اعلام نشده است، اما جمعیت حاضر در هر یک از انتخابات‌های انجام شده از حضور پرشور زنان حکایت دارد.

۴-۱. انتخابات مجلس شورای اسلامی

مقایسه آمار شرکت‌کنندگان زن در دوره‌های اول تا هفتم مجلس نشان می‌دهد که تعداد زنان داوطلب از ۹۰ نفر واجد صلاحیت برای نامزد شدن مجلس در دوره اول به ۸۲۷ نفر واجد صلاحیت

در دوره هفتم رسید. به عبارت دیگر می‌توان گفت تعداد کاندیداهای انتخابات مجلس هفتم نسبت به دوره اول حدود ۱۰ برابر شده است. در صورتی که تعداد زنان منتخب از ۴ نفر در دوره اول به ۱۳ نفر در دوره هفتم رسیده است.^۱

مشارکت زنان در احراز سمت نمایندگی مجلس شورای اسلامی، هم قابل توجه است و هم نشان‌دهنده فراهم بودن زمینه فعالیت برای زنان در عرصه قانون‌گذاری است. همچنین این حضور نشان‌دهنده اهمیت حضور آنان در خانه ملت است. اگرچه زنان ایرانی توانایی و شایستگی بیشتری برای مشارکت و حضور در قوه مقننه را دارند.

۲-۴. انتخابات شوراهای شهر و روستا

مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌ها، در سطح شهرها و روستاها و محلات، در مورد مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی قابل توجه است. انتخابات شوراهای اسلامی شهر و روستا نیز که به منظور اجرای اصل یکصدم قانون اساسی در فصل شوراها به تصویب رسید، به حضور بیشتر زنان برای انجام خدمات تبدیل شد. شوراهای مذکور برای پیشبرد سریع برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان تشکیل شد و نتیجه مؤثر آن پس از سال‌ها خود را نشان داد و محملی برای مشارکت بیشتر زنان شد.

آمار حضور زنان در سه دوره انتخابات شوراهای شهر و روستا بدین ترتیب است: دوره اول تعداد زنان عضو شوراهای شهر و روستا ۱۳۷۵ نفر بود. دوره دوم، تعداد اعضای شوراهای اسلامی شهر و روستا ۲۳۳۶ نفر که نسبت به دوره اول ۷۰ درصد رشد داشته است و دوره سوم تعداد اعضای شوراهای مذکور ۱۴۹۱ نفر که نسبت به دوره اول ۸/۴۴ درصد رشد داشته است.

با مروری بر عرصه‌های علمی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی زنان، رشد و حضور زنان در کشورمان امری محرز و بدیهی است تا آنجا که دنیا، حرکت رو به جلوی زنان در کشورمان را طی سی سال گذشته به خوبی دریافته است. نتیجه اینکه زنان در سی سال پس از انقلاب توانستند ضمن ارزش‌گذاری به خانواده و حفظ حریم آن، خود نیز در جامعه نقش مؤثر و قابل توجهی بیابند. زنان با حفظ حجاب و عفاف خود ثابت کردند که به مبانی ارزشی و کرامت انسانی ارج می‌نهند و با تمام انرژی خود به توسعه کشور و حفظ انقلاب می‌اندیشند.

۱. کارنامه مجلس شورای اسلامی از دوره اول تا پایان دوره هفتم.

جمع‌بندی

امروز نزدیک به سه دهه از وقوع انقلاب اسلامی می‌گذرد، هرچند که سی سال برای ارزیابی عملکرد یک نظام نوظهور سیاسی، زمان بسیار کوتاهی است، اما می‌توان با کنکاش در راه طی شده و لحاظ کردن شرایط و توان نظام، گریزی به توفیقات و عدم توفیقات آن زد و دستاوردهای آن را مورد مذاقه و مطالعه قرار داد. در ارزیابی و تحلیل دستاوردهای انقلاب اسلامی باید شرایط مختلفی را که در طول سه دهه اخیر بر انقلاب اسلامی تحمیل شده است، در نظر گرفت، چراکه بحران‌هایی که انقلاب از دل آن عبور کرده و می‌کند، واقعیتی انکارناپذیر و تأثیرگذار در تاریخ ایران قلمداد می‌شود و بدین دلیل نمی‌توان زیبایی شکوفه‌های درخت انقلاب را بدون در نظر گرفتن تندبادهای سهمگین آن به نظاره نشست.

رشد انفجار آمیز جمعیت کشور یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی نظام اسلامی بود که با اتخاذ سیاست سنجیده در طول برنامه اول، دوم، سوم و چهار توسعه مهار شد و به کاهشی حدود ۶ درصدی رسید. قابل توجه اینکه جمعیت کشور در سال ۱۳۵۶ بالغ بر ۳۴/۷ میلیون نفر بود که در سال ۱۳۸۵ به ۷۰,۴۹۵,۷۸۲ نفر رسیده است و نظام جمهوری اسلامی توانسته است پاسخ‌گوی این افزایش جمعیت باشد. با این حال دستاوردهای قابل ملاحظه با این شرایط به دست آمد.

از دستاوردهای انقلاب اسلامی می‌توان به دستاوردهای حکومتی انقلاب اسلامی اشاره کرد که عبارتند از: تشکیل مجلس خبرگان رهبری که از نهادهای ابتکاری در نظام سیاسی کشور است، شورای نگهبان قانون اساسی که به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی تشکیل شده است، مجمع تشخیص مصلحت نظام که برای رفع اختلاف نظرهای موجود میان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان قانون اساسی با صدور فرمان حضرت امام خمینی (ره) تأسیس شد و شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز که به منظور اشاعه و ترویج فرهنگ اسلامی در جامعه و مقابله با فرهنگ غربی با فرمان امام خمینی (ره) به نام ستاد انقلاب فرهنگی آغاز به کار کرد.

انقلاب اسلامی در حوزه هنر باعث شکل‌گیری مجدد شکل‌ها و قالب‌های سنتی هنر این مرزوبوم شد و باعث جلوه‌گری دوباره آنان در میان آثار هنری شد که از آن میان باید به هنر تعزیه‌خوانی و خوشنویسی، شکستن الگوهای غیروومی و توجه به عموم، شکل‌گیری نوعی هنر ملی متعالی اشاره کرد.

سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران طی ۳۰ ساله گذشته از رشد کمی قابل توجهی برخوردار بوده است، به نحوی که شبکه‌های تلویزیونی از دو شبکه با ساعات پخش محدود به شبکه و ۳۲ شبکه استانی، ۱۰ شبکه رادیویی به ۴۱ شبکه و همچنین این رشد در خصوص

تلویزیون‌های برون‌مرزی از هیچ به ۱۲ شبکه و رادیو برون‌مرزی از ۸ شبکه به ۱۴ شبکه افزایش داشته است که این امر دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه سازمان صدا و سیما را نشان می‌دهد.

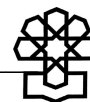
نگاهی به مطبوعات در سه دهه گذشته نشان از رشد قابل توجه این حوزه از جهت کمیت و کیفیت دارد، به نحوی که شمارگان روزنامه‌ها و مجلات سراسری و نشریات استانی به سه میلیون نسخه در روز رسیده است. افزایش تعداد متقاضیان نشریه و مجوزهای صادره در گروه‌های مختلف روزنامه، نشریات محلی و نشریات تخصصی، افزایش شمارگان (به‌منزله برخورداری بیشتر شهروندان از کالای روزنامه) و افزایش مصرف کاغذ روزنامه، تعداد نشریات استانی هم‌سنگ با سایر تحولات فزونی یافت و روزنامه‌ها و هفته‌نامه‌های استانی راه‌اندازی شد، به‌طوری که طبق آخرین برآوردها ۲۱ روزنامه منظم استانی در حال انتشار است.

افزایش نشریات تخصصی در زمینه‌های مختلف صنعتی، فنی، مهندسی، پزشکی، کشاورزی، کودک و نوجوان، خانواده و سرگرمی و معارف اسلامی و... از جمله ویژگی‌های چشمگیر رشد کمی نشریات در این سه دهه است. در بعد کیفی گسترش دامنه بحث و گفت‌وگو در مسائل اجتماعی و سیاسی، انتقادی، تنوع و تکثر در عناوین مطبوعات، افزایش فرهنگ روزنامه‌خوانی، تشکیل خانه‌های مطبوعات استانی و... .

در حوزه گردشگری رشد ۲۰ درصدی گردشگران ورودی به کشور در چند سال اخیر نشان از حرکت این بخش در مسیر توسعه است. طی سه دهه گذشته این بخش در پنج حوزه گردشگری خارجی و بین‌المللی، گردشگر داخلی، نظارت و استانداردسازی مراکز خدمات گردشگری، بازاریابی و تبلیغاتی و توسعه گردشگری موضوعی و تخصصی گام‌های بلندی برداشته شد.

در حوزه خبرگزاری‌ها طی سه دهه گذشته شاهد رشد چشمگیر این حوزه بوده‌ایم، به‌نحوی که امروزه بیش از ۳۰ دفتر رسمی خبری در کشورهای مختلف جهان داریم که در تمامی عرصه‌های ملی و بین‌المللی ایفای نقش می‌کنند و فعالیت‌های آن را می‌توان در خروجی‌های صدا و سیما مشاهده کرد. صدور مجوز تأسیس خبرگزاری برای بخش غیردولتی از جمله دستاوردهای مهم و بارز این سه دهه است که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز آیین‌نامه‌ای را برای سامان‌دهی این خبرگزاری‌ها در هیئت دولت تصویب کرده است.

در حوزه جوانان از بدو پیروزی انقلاب اسلامی به‌استثنای قوانین بودجه سنواتی، ۴۴ قانون تصویب شده است. در بخش اجرایی در این سه دهه جمهوری اسلامی ایران در جهت رفع مشکلات جوانان، رشد، تقویت فکری، خلاقیت‌ها، استعداد جوانان برنامه‌هایی را به‌عنوان شاخص تدوین کرده است. این شاخص‌ها هرچند با اهداف برنامه‌های تدوین شده فاصله دارد، ولی با عناوین تحت

نظارت و راهبری سازمان ملی جوانان توسط دستگاه‌های نهادهای اجرایی کشور عملیاتی می‌شود که عبارتند از: اوقات فراغت، برنامه ازدواج جوانان، اشتغال جوانان، ارتقای فرهنگ و هویت دینی و ملی جوانان، اعطای تسهیلات اشتغال، برنامه ارتقای مشارکت جوانان، توسعه تشکل‌ها و سازمان‌های غیردولتی، توسعه و رشد آموزش جوانان.

در سه دهه گذشته شاهد دستاوردهای متعددی در حوزه زنان بوده‌ایم این امر باعث حضور چشمگیر زنان در جامعه شده است که دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) مهم‌ترین عامل در این جهت بوده است. اخلاقی شدن فضای عمومی جامعه در سال‌های بعد از انقلاب اسلامی موجب پذیرش بیشتر مشارکت زنان در جامعه شد. تحت تأثیر این تحولات، سهم زنان در کسب موقعیت برتر در نظام آموزش عالی کشور، حضور در عرصه‌های اقتصادی و فرهنگی، (نظیر فیلم، ادبیات، موسیقی، رسانه و...) و تغییراتی از این دست چهره‌ای متفاوت از آنان را به جامعه ایران نشان داد.

همه این دستاوردها نشان می‌دهد که ملت این سرزمین که زمانی باید «حق توحش» به بیگانگان می‌دادند، امروزه با بازگشت به «خویشتن خود» توانسته گام‌های بلندی در میان ملل جهان بردارد و به درستی قدرت و توانمندی خود را در همه حوزه‌ها به‌خصوص در حوزه فرهنگ به نمایش جهانیان بگذارند.

اگرچه تلاش‌ها بدون وجود اراده‌ای استوار و پایدار، اثربخشی و کارآمدی مؤثری نخواهد داشت، اما با حفظ هویت ایرانی - اسلامی خویش می‌توان بر بسیاری از کاستی‌هایی که از بیرون و درون نظام از سوی ناآگاهان و بدخواهان بر کشور تحمیل می‌شود، فائق آمد. از این رو با شناخت نقاط قوت و ضعفی که در حوزه فرهنگ این سرزمین وجود دارد و با آگاهی از فرصت‌ها و تهدیدهایی که هست، باید مسیر حرکت روبه توسعه این انقلاب را هموارتر کرد، و فرهنگ این کشور را به تعالی انسانی - الهی آن رساند.

ظرفیت‌ها و نقاط قوت و فرصت‌های بسیاری در حوزه فرهنگ این سرزمین و مردم آن وجود دارد که با انجام برنامه‌ریزی‌های مناسب و مبتنی بر داشته‌های خویش، بر ضعف‌ها و تهدیدها می‌توان فائق آمد.

منابع و مأخذ

۱. اسماعیلی، حمید امین. برنامه اول و دوم توسعه فرهنگی، فصلنامه پژوهش، بهار و تابستان ۱۳۷۸.
۲. انقلاب اسلامی و زنان، تجربه موقعیتی تازه، سایت فرهنگ و پژوهش، ۱۳۸۲.
۳. بررسی وضعیت فرهنگی کشور، شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجری جهاد دانشگاهی، سال ۱۳۸۴.
۴. جعفریان، مهنوش. مقدمه‌ای بر راهبرد توسعه مطبوعات، تهران، نشر دستان، ۱۳۸۴.
۵. جلد‌های مختلف صحیفه نور حضرت امام (ره).
۶. حجتی اشرفی، غلامرضا. قانون مدنی، گنج دانش، ۱۳۸۵.
۷. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، بیست سال تلاش در مسیر تحقق اهداف انقلاب فرهنگی، گزارش توصیفی و موضوعی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۱۳۶۳-۱۳۸۳، تهران، دانش‌پرو، ۱۳۸۴.
۸. رهنورد، زهرا. هنر انقلاب اسلامی.
۹. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تعیین فعالیت‌های مورد نیاز برای تحقق اصول سیاست‌های فرهنگی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، خرداد ۱۳۸۰.
۱۰. سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور.
۱۱. فاضلی، عبدالرضا. عملکرد انقلاب اسلامی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۱۲. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
۱۳. قانون برنامه دوم، سوم و چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.
۱۴. قنبری، علی، ترتب نظام ارزشی در جامعه ایرانی، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت، ۱۳۸۵.
۱۵. کارنامه مجلس شورای اسلامی، دوره هفتم سال اول.
۱۶. کلهر، سینا. گزارش آسیب‌شناسی نوع نگاه برنامه چهارم توسعه به مقوله دین و تبلیغات اسلامی، مرکز پژوهش‌های مجلس، سال ۱۳۸۷.
۱۷. گزارش توسعه انسانی سازمان ملل متحد - سال ۲۰۰۷، ۲۰۰۸ - به نقل از خبرگزاری فارس.
۱۸. گزارش عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۶.
۱۹. گزارش مرکز آمار و اطلاعات شورای فرهنگی اجتماعی زنان وابسته به شورای عالی انقلاب فرهنگی - سال ۱۳۸۷.
۲۰. گزارش نهایی طرح پژوهشی تحلیل روش‌ها و شاخص‌های ارزیابی فرهنگ، هیئت نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی، شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۲۱. مروری بر چالش‌های حوزه فرهنگ، قاسمی، طهمورث. مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر مطالعات فرهنگی، سال ۱۳۸۷.
۲۲. مقام معظم رهبری، ۷ آذر ماه ۱۳۸۴.
۲۳. مقام معظم رهبری، ۱۸ خرداد ماه ۱۳۶۸.
۲۴. مقام معظم رهبری، ۱۹ اسفندماه ۱۳۸۳.
۲۵. مقام معظم رهبری، ۴ تیرماه ۱۳۶۸.
۲۶. هدایتی، ابوالفضل. دستاوردهای انقلاب اسلامی از منظر امام خمینی (ره). ابوالفضل هدایتی، مجله حضور، شماره ۷، زمستان ۱۳۸۲.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۹۶۲۷

عنوان گزارش: دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران در حوزه فرهنگ، طی سه دهه گذشته

نام دفتر: مطالعات فرهنگی

تهیه و تدوین‌کنندگان: مرتضی شکوهی، سینا کلهر، آمنه کاشانی، طهمورث قاسمی، سیدیونس ادیانی، مهدی ادیبان، ابراهیم غلامپورآهنگر، حسن سییلان اردستانی، شهناز رجبی، یوسف افتخاری، کوروش بزرگی

ناظر علمی: حسین رضی

متقاضی: لطف‌اله فروزنده (قائم مقام مرکز پژوهش‌ها)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۸/۲/۹